

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Управління соціальним захистом населення
в умовах децентралізації в Україні»

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування денної
форми навчання
Сергій ДАНІЛКОВИЧ

Керівник: доцентка кафедри
публічного управління та
адміністрування, кандидатка
економічних наук
Леся ОМЕЛЬЧУК

Рецензент: _____

Хмельницький – 2024 рік

АНОТАЦІЯ

Данілкович С. В. Управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації в Україні. – Рукопис.

В процесі дослідження з'ясовано, що сутність поняття «соціальний захист» розглядається крізь призму різноманітних шляхів удосконалення системи соціального захисту на регіональному та національному рівнях, а саме як: економічна складова на рівні регіону, держави та світового господарства; управлінські та організаційно-економічні механізми, а також механізми фінансового забезпечення цієї сфери; в межах окремих галузей економіки та груп населення; як окремі складові системи соціального захисту.

Визначено складові системи соціального захисту населення: соціальне забезпечення, соціальні послуги, соціальна допомога, державні соціальні гарантії та основні принципи соціального захисту: принцип суспільної доцільності, економічної ефективності, економічної справедливості, пріоритету державних інтересів, принцип економічної самостійності місцевих органів.

Обґрунтовано основні положення регіональної політики соціального захисту населення. До основних напрямів державної та регіональної політики соціального захисту населення пропонується віднести: створення державних та недержавних агенцій надання соціальних послуг; розробка критеріїв забезпечення адресності соціальних послуг; створення єдиної інформаційної бази осіб та сімей, яким надаються соціальні послуги в Україні; збільшення кількості різновидів форм надання соціальних послуг на основі активного залучення недержавного сектору; збільшення фінансування системи компенсації споживачам за соціальні послуги, яких вони не можуть отримати за місцем проживання; дотримання принципу громадського контролю за використанням державних коштів на соціальний захист.

Ключові слова: публічне управління, соціальний захист, соціальна політика, соціальна допомога, соціальне забезпечення, децентралізація, реформування.

SUMMARY

Danilkovich S. V. Management of social protection of the population in conditions of decentralization in Ukraine. - Manuscript.

In the process of research, it was found that the essence of the concept of "social protection" is considered through the prism of various ways of improving the system of social protection at the regional and national levels, namely as: an economic component at the level of the region, the state, and the global economy; management and organizational and economic mechanisms, as well as mechanisms of financial support of this sphere; within certain sectors of the economy and population groups; as separate components of the social protection system.

The components of the system of social protection of the population are defined: social security, social services, social assistance, state social guarantees and the main principles of social protection: the principle of social expediency, economic efficiency, economic justice, the priority of state interests, the principle of economic independence of local bodies.

The main provisions of the regional policy of social protection of the population are substantiated. The main directions of the state and regional policy of social protection of the population are proposed to include: creation of state and non-state agencies providing social services; development of criteria for ensuring the targeting of social services; creation of a single information base of individuals and families who are provided with social services in Ukraine; increasing the number of types of forms of providing social services based on the active involvement of the non-state sector; increasing financing of the compensation system for consumers for social services that they cannot receive at their place of residence; observance of the principle of public control over the use of state funds for social protection.

Keywords: public administration, social protection, social policy, social assistance, social security, decentralization, reform.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	8
1.1. Соціальний захист населення: поняття, принципи та функції	8
1.2. Зміст управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ....	27
2.1. Характеристика зарубіжного досвіду управління соціальним захистом населення та можливостей його застосування в Україні	27
2.2. Оцінка організаційно-управлінських засад соціального захисту населення в Україні.....	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	44
3.1. Пріоритетні напрями регіональної політики соціального захисту населення.....	44
3.2. Основні тенденції удосконалення діяльності щодо управління соціальним захистом населення.....	48
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Соціально-економічні перетворення в Україні більшою мірою відбиваються на стані соціальної сфери, яка є найважливішим індикатором ступеня економічного та політичного розвитку суспільства. Останнім часом на фоні процесів світової кризи, що розвивається, стабілізація ситуації в даній сфері стає одним з пріоритетних напрямів внутрішньої політики нашої держави, що виражається у напрямках та векторах забезпечення соціальної політики держави, особливо на рівні державно-управлінських засад.

В даний час для України питання про характер та зміст державної соціальної політики є дуже складним та неоднозначним. У науковій літературі та нормативних актах існує значна кількість трактувань сутності соціальної політики та соціального захисту зокрема. В одному випадку їх розглядають лише як державну підтримку соціально уразливих груп населення. В іншому – ототожнюють ці поняття із соціальним забезпеченням населення. Зазначені інтерпретації штучно звужують сферу соціальної політики, оскільки призводять на практиці до згортання соціальних функцій та соціальної відповідальності держави, що у свою чергу створює проблеми у реалізації соціальної політики та соціального захисту як одних із пріоритетних, стратегічно важливих напрямів розвитку.

Конституційні засади функціонування нашої держави закріплюють, що Україна – соціальна держава, політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини. У соціальній державі соціальна політика покликана забезпечити створення умов для гідного життя та розвитку людини, отже бути однією із стратегічно важливих сфер розвитку суспільства загалом. Концентрація зусиль державних органів, що реалізують соціальну політику, тільки на підтримці мінімального рівня соціальних благ та захисті соціально-уразливої частини населення, виводить основну частину суспільства з поля зору соціальної діяльності держави. Тобто держава знімає з

себе відповідальність за протікання в цілому соціальних процесів у своєму суспільстві, за розподіл соціальної справедливості, за формування соціальних відносин між його членами, за соціокультурний розвиток усіх своїх громадян, за зростання їхнього добробуту та якості життя. Таке розуміння сутності соціальної політики виливається із окремих пріоритетів державної діяльності, спотворення соціальних цінностей держави, згортанні соціальних програм та заходів. Відтак, саме підтримка та управління соціальним захистом населення на місцевому, тобто регіональному рівні в умовах реформування концепції децентралізації населення набуває особливого значення, адже постає фундаментальною основою соціальної політики в цілому.

Теоретичні аспекти дослідження засновані на результатах напрацювань вітчизняних вчених, зокрема: Л. Баранник, Н. Болотіної, В. Дем'янишина, А. Дудчак, О. Кириленко, О. Носібової. Питання здійснення соціального забезпечення в умовах децентралізації досліджували Н. Грицик, Л. Осіпова, О. Степанова, які розглядали систему забезпечення соціальним захистом в умовах децентралізації з використанням кращого зарубіжного досвіду та вітчизняними теоретичними напрацюваннями.

Отже, питання управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації в Україні становлять актуальний науковий інтерес. Вищевикладене зумовило вибір теми магістерської роботи.

Мета та завдання магістерської роботи. *Метою* магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад та прикладних аспектів щодо управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації в Україні.

Для досягнення мети магістерської роботи було визначено такі *завдання* дослідження:

- розкрити сутність поняття «соціальний захист населення», його принципи та функції;
- з'ясувати зміст управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації;
- охарактеризувати зарубіжний досвід управління соціальним захистом

населення та можливості його застосування в Україні;

– оцінити організаційно-управлінські засади соціального захисту населення в Україні;

– розробити пріоритетні напрями регіональної політики соціального захисту населення в Україні;

– визначити тенденції удосконалення діяльності щодо управління соціальним захистом населення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері соціального захисту населення.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Для вирішення завдань магістерської роботи було використано такі методи загального та спеціального наукового пізнання, а саме: теоретичного аналізу – для визначення сутності поняття «соціальний захист населення»; порівняльного аналізу – у контексті вивчення світового досвіду управління соціальним захистом населення; структурно-функціонального аналізу – при оцінці організаційно-управлінських засад соціального захисту населення в Україні; метод моделювання – для розробки пріоритетних напрямів регіональної політики соціального захисту населення в Україні тощо.

Інформаційною базою дослідження є наукова вітчизняна і зарубіжна література з теми дослідження, нормативно-правові акти України, міжнародні правові акти, аналітичні та звітні документи тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків та практичних рекомендацій, які містяться в магістерській роботі, як в теоретичному, так і в практичному значенні при визначенні перспективних напрямів удосконалення управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1. Соціальний захист населення: поняття, принципи та функції

Появі сучасних систем соціального захисту у світі сприяло усвідомлення необхідності створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків. Багато хто досі не сприймає термін «соціальний захист» по відношенню до населення в цілому, вважаючи, що він стосується лише тих, хто найбільше потребує.

В умовах економічної нестабільності, яка призвела до різкого скорочення валового національного продукту, зростання інфляції та девальвації гривні і, головне, значного зниження реальних доходів населення, і як наслідок значна частина населення опинилася за межею бідності та потребує соціального захисту. Водночас в умовах зростання дефіциту бюджету держава має дедалі менше можливостей для повного фінансування соціальних видатків. Тому надзвичайно важливим є вдосконалення положень державної політики щодо соціального захисту населення в умовах децентралізації.

У сучасних економічних умовах соціальний захист населення потребує кардинальних змін, які передбачають побудову стабільного громадянського суспільства, що підтримується масовим середнім класом, і скорочення рівня бідності. Насправді сьогодні домогтися покращення соціально-економічного становища громадян досить складно, що зумовлено браком фінансових ресурсів. Для гармонійного розвитку суспільства необхідно оцінити можливості та загрози для ефективного функціонування системи соціального захисту. Сьогодні майже 70% населення нашої держави перебувають на межі бідності, що свідчить про неефективну державну політику щодо диференціації доходів. Основним завданням держави є забезпечення належного рівня соціального захисту населення незалежно від статі, освіти, віку та соціального статусу, тим самим зменшуючи соціальну напругу в суспільстві.

Сутність поняття «соціальний захист» розглядається крізь призму різноманітних шляхів удосконалення системи соціального захисту на регіональному та національному рівнях. У дослідженнях розглядається економічна складова проблеми соціального захисту населення на рівні регіону, держави та світового господарства; з точки зору вдосконалення управлінських та організаційно-економічних механізмів, а також механізмів фінансового забезпечення цієї сфери; в межах окремих галузей економіки та груп населення; як окремі складові системи соціального захисту, наприклад пенсійна система, соціальна робота.

Нами систематизовано ряд трактувань поняття «соціального захисту населення» (табл.1.1).

Отже, соціальний захист – це комплекс заходів спрямованих на покращення соціального становища суспільства за рахунок впровадження різноманітних програм соціально-економічного, демографічного, правового характеру.

Сучасні системи соціального захисту охоплюють весь життєвий цикл людини і передбачають заходи щодо захисту її благополуччя від народження до смерті. Тому з організаційної точки зору сьогодні спостерігається загальносвітова тенденція охоплювати системи соціального захисту як громадськими організаціями, так і приватними установами, неурядовими, релігійними та волонтерськими організаціями. Управління такою системою вимагає чітких принципів і механізмів.

Узагальнюючи специфіку управління системою соціального захисту, можна виділити кілька особливостей. Управління пов'язане з соціальними інститутами і стосується соціальних цілей і реалізації соціальних програм. З функціональної точки зору управління системою соціального захисту включає три аспекти соціальних проблем: відновлення зв'язків із суспільством та установами з порушеною соціальною функцією; забезпечення соціальних та індивідуальних ресурсів для більш ефективного соціального функціонування; профілактика соціальних дисфункцій.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «соціальний захист населення»

Автор	Визначення поняття «соціального захисту населення»
Проект Соціального кодексу України	Система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України.
Антоненка О.	Соціальний захист це система законодавчо закріплених економічних, правових, соціальних гарантій щодо захисту населення від соціальних ризиків.
Москаленко В.	Певний механізм, за допомогою якого досягається мінімальний життєвий рівень громадян, це система заходів і відповідних інститутів, призначених для забезпечення нормального існування людини, підвищення рівня задоволення її соціальних потреб, якості життя та перспектив.
Гриненко А.	Соціальний захист – це такі відносини, які дають змогу індивідам, що знаходяться під їхнім заступництвом, зберігати свої позиції в суспільстві; це охоронна функція політичного, або соціального союзу.
Лібанова Е.	Соціальний захист населення – це матеріальне забезпечення всіх без виключення громадян не нижче соціальних нормативів та забезпечення гідних умов проживання.
Скуратівський В., Палій О.	Комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах.
Глушко В.	Соціальний захист це – сукупність заходів та механізмів їх здійснення, які використовує суспільство для забезпечення суспільно нормальних умов матеріального і духовного життя населення.
Болотіна Н.	Діяльність держави, спрямована на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні – сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян.
Дідківська Л., Головка С.	Державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів.
Руженський М.	Соціальний захист населення, це суспільний інститут, який постає у вигляді свідомо організованої соціальної діяльності і соціально-економічних відносин, здійснюваних за допомогою взаємоузгодженої системи доцільно орієнтованих стандартів поведінки виникнення і групування у систему зумовлене змістом забезпечення в історично конкретних економічних періодах суспільно визнаних умов життєдіяльності людини.

Примітка. Систематизовано автором [4, 13, 18, 38, 55, 60, 68, 69].

На практиці прийнято виділяти три основні рівні політики соціального захисту:

Перший – це державний рівень. Управління системою соціального захисту зорієнтоване на завдання підтримки та покращення соціального розвитку. Надання соціальної допомоги різним верствам населення, медичне обслуговування, будівництво житла, культурно-видовищних центрів, освіта, зміна статусу жінок, охорона дитинства, регулювання праці та поліпшення становища працівників, права людини тощо. обсяг соціального захисту, який має бути визначений у національних пріоритетах. Такі пріоритети враховуються і часто контролюються завдяки тиску з боку різних громадських організацій, що стало модною тенденцією в країнах, що розвиваються. Але часто такі організації представляють інтереси своїх керівників, а не членів. У розвинених країнах система управління протилежна. Організації просувають інтереси своїх членів і мобілізують навички та енергію членів для координації дій, спрямованих на контроль навколишнього середовища. Вони роблять великий внесок у подальший сталий розвиток країни.

Другий рівень – колективний. У межах цього рівня доходи перерозподіляються між певною групою населення, трудовими колективами, професійними організаціями тощо. Він представлений корпоративним соціальним захистом у вигляді соціальних фондів підприємств, профспілок тощо, особистим страхуванням з участь роботодавця.

Третій рівень – індивідуальний. Характеризується перерозподілом доходів, що відбувається індивідуально відповідно до потреб і можливостей окремих суб'єктів, як фізичних, так і юридичних осіб. Цей рівень відповідає особистим накопиченням, особистому страхуванню в індивідуальній формі тощо.

Зараз система соціального захисту знаходиться на стадії становлення після катастрофічної ситуації з 2013 року. Триває пошук провідних напрямків діяльності як на державному, так і на регіональному рівнях, проектується ефективне фінансування та розподіл коштів державного бюджету, змінюються

організаційно-технічні інструменти підтримки соціально незахищених верств населення та окремих громадян. Останнім часом запропоновано нові підходи до вирішення проблем малозабезпечених верств населення, спрямовані на підвищення соціально-економічного рівня залежно від матеріального стану та доходів сім'ї та посилення державної підтримки цільових груп і контролю за використанням державні кошти.

Нині численні соціальні програми спрямовані на розробку заходів щодо вдосконалення систем фінансування та розподілу, але, на жаль, державний бюджет не повністю покриває всі потреби суспільства в соціальних послугах, що призводить до обмеження права громадян на пільги та зниження рівня їх соціального забезпечення.

Численні дослідження показують, що майже всі громадяни нашої країни потребують соціального забезпечення, щоб вони могли реалізувати всі свої природні потреби в освіті, медичному обслуговуванні, харчуванні, житлі, одязі тощо. Тому слід визначити набір принципів, на основі яких це можна забезпечити. Доцільно створити систему соціального захисту населення.

Досить детальний аналіз засад соціального захисту подано в підручнику «Соціальна інфраструктура та політика» [75]. Тому, на думку автора, соціальний захист в Україні в ринкових умовах має базуватися на таких принципах:

- визначення соціального захисту як пріоритетного напрямку діяльності держави;
- законодавче визначення державних соціальних гарантій;
- доступність і гарантованість соціального забезпечення життєвих потреб усіх громадян;
- визначення обсягу наданих гарантій на основі соціальних норм;
- забезпечення непрацездатним особам рівня життя, рівного встановленому законодавством прожиткового мінімуму;
- відповідність основних засад соціального захисту рівню соціально-економічного розвитку країни [75].

На думку деяких дослідників, до принципів соціального захисту належать:

1) принцип соціальної доцільності, згідно з яким частка захищених осіб у суспільстві повинна бути жорстко обмежена лише групами населення, які повністю або частково позбавлені можливості працювати та забезпечувати себе;

2) принцип економічної ефективності виражається в оптимальному співвідношенні обсягу соціальних видатків і розміру відрахувань на їх фінансування. Рівень соціальних виплат не повинен призводити до отримання виплат понад заробітну плату;

3) принцип економічної справедливості полягає в економічному захисті як підприємців, які беруть активну участь у господарському процесі, так і тих, хто з об'єктивних причин перебуває поза межами виробничо-ринкової діяльності;

4) принцип пріоритету державних інтересів у соціальному захисті населення, відповідно до якого в нашій державі держава виступає головним гарантом економічної безпеки та соціально прийняттого рівня життя тих, хто не може цього досягти з об'єктивних причин;

5) принцип економічної самостійності місцевих органів влади [2, 5].

Також доцільно виділити наступні принципи соціального захисту стосовно специфіки нашої країни:

- принцип загальності;
- принцип рівності в отриманні соціальної допомоги незалежно від віку та статі;
- принцип повноти форм і видів соціального захисту;
- принцип доступності визначає можливості отримання соціальних гарантій.
- адресність включає інформацію про одержувача соціальної допомоги;
- страховий принцип, у тому числі страхові внески при здійсненні трудової діяльності;

– визнання соціального захисту пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави;

– законодавче визначення найважливіших державних соціальних гарантій.

В умовах децентралізації слід виділити такі принципи соціального захисту на регіональному рівні:

- координація взаємодії між центральними та місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, суспільством і місцевою владою для забезпечення загального доступу до високих стандартів соціального захисту та подолання його диспропорційності між регіонами країни, у тому числі створення ефективних механізмів представництва інтересів територій як на національному, так і на регіональному рівнях;

- громадські інтереси;

- орієнтація на універсальність показників рівня життя в кожному регіоні країни для всіх груп населення, у тому числі збалансований розподіл фінансових ресурсів (з урахуванням повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування) для досягнення цілей соціальної справедливості в суспільство;

- диференційований підхід до різних соціально-демографічних груп залежно від рівня їхньої економічної самостійності, працездатності та працездатності (тобто між платниками податків і державними утриманцями) з метою повного задоволення потреб громадян та цільового використання коштів місцевих бюджетів;

- реалізація права на працю кожного громадянина, в тому числі в неблагополучних регіонах, та отримання гарантованого мінімального доходу, достатнього для нормальної життєдіяльності працюючої людини та її сім'ї.

Соціальна спрямованість регіональної політики країни означає, що країна сприятиме прискореному розвитку соціальної та виробничої інфраструктури в регіонах з низьким рівнем соціального забезпечення [23].

На думку Батченко Л., держава виконує такі функції:

- визначальна. Визначаються пріоритети, напрями та принципи соціальної політики в Україні. Усі заходи місцевої влади не повинні виходити за рамки, встановлені державою. Можна сказати, що держава підтримує основні постулати української соціальної політики, згідно з якими кожна регіональна влада реалізовуватиме єдину для цього регіону соціальну політику;

- об'єднуюча. Держава поєднує всі стратегії регіонального розвитку у формуванні національної політики соціального розвитку населення;

- функція координації та регулювання. Держава залишається головним регулятором і координатором дій усіх гілок влади, у тому числі на регіональному рівні;

- контролююча. Здійснюється контроль за законністю та виконанням завдань регіонів, а також забезпеченням населення всіма встановленими нормами та гарантіями [8].

Функції соціального захисту, що реалізуються одночасно або по черзі в кожному процесі управління, сильно відрізняються. Наприклад, діагностика навколишньої соціальної дійсності (або окремого її фрагмента) включає виявлення джерел і причин проблеми, що потребує вирішення, і ступеня її вирішення. Потім аналізуються отримані дані, виявляються їх об'єктивні властивості і суб'єктивні уявлення про них, описуються їх складові, часові та організаційні межі, порівнюється фактична ситуація з бажаною, вибирається комплекс дій, залучених людей, визначення їх місця в ситуації.

Соціальний захист має досить складну структуру для держави в цілому. Ознакою демократичного устрою держави є, по-перше, поділ влади (законодавчої, виконавчої та судової), кожна з яких має свої завдання в єдиному адміністративному просторі країни. По-друге, існує відомча структура органів виконавчої влади у вигляді організаційно-управлінської вертикалі. Наприклад, у системі соціального захисту населення існують загальнодержавні органи виконавчої влади у сфері соціального захисту населення, яким підпорядковується невелика кількість соціальних інститутів

населення; регіональні органи соціального захисту населення, яким підпорядковані майже всі установи соціального обслуговування на відповідній території. При реалізації механізму передачі повноважень соціальні служби також можуть бути підпорядковані органам місцевого самоврядування, а кошти на їх утримання надходять з бюджету у вигляді субвенцій.

На національному рівні відповідні органи у сфері соціального захисту населення було поділено на три формально незалежні органи: міністерства, відомства та служби, які мали б виконувати власні повноваження, а не дублювати функції один одного.

На регіональному рівні може бути орган, уповноважений у сфері соціального захисту населення (управління, головне управління). Такий орган може виконувати завдання щодо управління соціальним захистом населення паралельно з виконанням інших завдань (наприклад, з організації охорони здоров'я, регулювання трудових відносин тощо). Адже в конкретній установі завдання соціального захисту та соціального обслуговування населення можуть бути розподілені між двома або кількома державними органами, водночас в органах місцевого самоврядування існують різні керівні посади з соціальних питань, а інколи навіть цілі відділи та напрями діяльності, присвячені соціальному захисту.

Отже, навіть за наявності єдиної структурної основи соціального захисту в організаційних умовах державного устрою нашої країни відсутня однакова структура підсистем та елементів управління соціальним захистом населення.

Варто також зазначити, що в процесі соціального управління мають бути реалізовані такі етапи, як оцінка ситуації, постановка цілей, стимулювання управління, планування, організація, мотивація та контроль. Кожна з цих фаз необхідна для ефективного управління людьми та соціальними процесами.

Отже, державна система соціального захисту населення – це багатофункціональний і принциповий механізм, що базується на механізмах якісного використання ресурсного потенціалу нашої країни. Основним

завданням удосконалення системи соціального захисту є модернізація соціальних служб та закладів з метою надання громадянам якісно нових соціальних гарантій.

1.2. Зміст управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації

Теоретичні та практичні аспекти забезпечення та реалізації соціального захисту населення на рівні територіальної громади безпосередньо пов'язані з сутнісним розумінням першочергового елемента, покликаною забезпечити реалізацію комплексу заходів у сфері соціального захисту. Система і методи вимірювання тісно взаємопов'язані і постають як цілісна організація. У сучасній організаційно-управлінській мові використовуються:

по-перше, слова з коренем орган (організація, організований, організація, організаційний, організатор, дезорганізація, реорганізація, організація та ін.);

по-друге, сполучення слів зі словом організація, що стосуються соціального захисту, допомога – організація соціального обслуговування, організація реабілітаційного процесу, організація матеріальної допомоги, організація праці інвалідів, організація прийому населення тощо;

по-третє, вирази, що позначають навчальні дисципліни, в яких вивчаються певні організаційні проблеми - організаційна теорія, організаційна поведінка, організаційний розвиток, організаційні зміни, організація управління.

У сучасній адміністративній теорії термін «організація» є неоднозначним. Перше значення: організація — це спеціалізована діяльність людей, їх діяльність, їхня праця, наприклад, соціальні, фінансові, транспортні, будівельні, комерційні, профспілкові, освітні організації тощо. Друге значення: організація — це ті чи інші організації. форма діяльності, праці. визначає саму організацію як провідну форму, а потім компанію, установу. У

соціальному управлінні (менеджменті) термін «організаційні форми» стосується рамок діяльності, роботи (соціальних питань, управління). Як правило, ці елементи співвідносяться від меншого до більшого або, навпаки, від більшого до меншого. Поширеною організаційною формою соціального обслуговування є, наприклад, центр (центр соціального обслуговування (ЦСО), реабілітаційний центр, центр планування сім'ї тощо). Центр у свою чергу може складатися з кількох відділень – домедичної та невідкладної допомоги, денного перебування [56].

Організованість виявляється як у виборі тієї чи іншої відповідної форми, так і у визначенні організаційної структури, наприклад, соціальних служб і управління. Організаційна структура відображає як особливості цієї форми, так і зміст діяльності. Організаційна форма та організаційна структура розглядаються як «власні об'єкти організації», які мають певний ступінь стабільності (статичності) і, відповідно, мінливості (динаміки). Під впливом різних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища організації можуть відбуватися певні зміни в її формах і організаційній структурі.

Третє значення терміна «організація» вживається в значенні сукупності дій і методів, які дозволяють щось робити, вирішувати, організовувати, систематизувати, готувати, виконувати, комбінувати, розділяти для досягнення цілей і виконання завдань. Фахівці називають це значення динамічним або процедурним і багато в чому воно подібне до аналогічного значення терміну «соціальне управління». Водночас існують й інші визначення терміна «організація», зокрема як ступінь (якість) мережевої взаємодії, взаємодії, порядку чи організації. Іншими словами: «організованість» у цьому сенсі – це, з одного боку, бажаний якісний стан, а з іншого – реальний результат. Цей результат зазвичай оцінюють якісно за тим чи іншим критерієм – низький, середній або високий рівень організації (організованості) [56, с. 84-85].

У зв'язку з цим у діловому лексиконі з'явилося багато виразів, що відображають як третє, так і четверте значення терміна «організація»

соціального захисту» - організація соціальної роботи, організація домашнього догляду, організація роботи персоналу, організація інформації, організація наради, організація контрактного управління і т. д. Праця і діяльність людей немислимі без властивої їй організації.

Як показує аналіз, вихідною точкою, що визначає ці характеристики, є потреба громадян (населення) у певних послугах – медичній допомозі, захисті, допомозі, працевлаштуванні, страхуванні, безпеці, освіті та ін. Всі вони мають спільне поняття - соціальні потреби. Усвідомлюючи необхідність задоволення цих потреб, держава, органи місцевого самоврядування та підприємці створюють державні, муніципальні та комерційні громадські організації, покликані надавати певні соціальні послуги.

Створення соціальної організації певного профілю для реалізації цілей, завдань і функцій, пов'язаних із задоволенням певних соціальних потреб, називається інституціоналізацією. Основними інституційними ознаками громадської організації є: правовий статус або правове закріплення діяльності через основний нормативний акт – статут (положення); типова форма або оригінальна організаційна структура, що відображає специфіку соціальних послуг, що надаються; практична реалізація цілей, завдань і функцій на основі правового статусу та організаційної структури. Таким чином, найважливіші компоненти зосереджені на інституційній основі – правовий статус, організаційна структура, цілі, завдання та функції [63, с. 55].

Організаційна структура соціальних організацій відображається в організаційній структурі, яка з урахуванням певних особливостей також може бути типовою або оригінальною. Іншою характеристикою соціальних організацій є те, що вони пропонують певний набір (асортимент) соціальних послуг, який відповідає профілю їх діяльності, цілям і завданням. Надання конкретної соціальної послуги здійснюється за певною технологією, яка являє собою послідовність дій із застосуванням певних форм, методів і засобів. Тому кожна послуга буквально надається соціальною організацією на основі відповідних технологій. У цьому контексті прийнято говорити про якість

соціальних послуг, яка визначається за допомогою державних стандартів, зокрема опису вимог до конкретної соціальної послуги та/або групи послуг; за відсутності нормативів - на основі визначення ступеня (ступеню) задоволеності/незадоволення громадян як споживачів окремих соціальних послуг; враховуючи те й інше одночасно.

У цьому контексті прийнято поділяти соціальні організації однакового та/або різного профілю на високотехнологічні, середньо- та низькотехнологічні. У зв'язку з цим може виникнути певне протиріччя: суспільна організація вважає себе високотехнологічною (наприклад, з урахуванням стандартів), а споживачі вважають її низькотехнологічною. Різниця тут полягає не тільки в оцінці: співробітники використовують стандарт для оцінки, а споживачі – реальну якість послуги. Наявність стандарту не гарантує високої якості, оскільки багато що залежить від кваліфікації працівників соціальної організації та стандартів їх мотивації.

Як показує світова практика соціальної роботи, основними джерелами виникнення технологій у соціальних організаціях є: власний технологічний пошук – розробка та впровадження; запозичення вітчизняних та зарубіжних технологій; розробка технологій науковою групою з подальшою розробкою громадською організацією; придбання техніки в іншій громадській організації – вітчизняної, іноземної; отримання ліцензії на певну соціальну технологію; розвиток технологій через створення спільних громадських організацій.

І, нарешті, ще однією особливістю соціальних організацій є те, що вони в рамках своєї діяльності забезпечують соціальні результати, пов'язані із задоволенням соціальних потреб людей. У зв'язку з цим громадські організації виступають частиною механізму реалізації державної соціальної політики, яка відповідно до положень чинного законодавства спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя та вільний розвиток людей. Досягнення соціальних результатів вимагає значних ресурсних витрат - матеріальних (будівлі, обладнання, інструменти, технології тощо), фінансових і людських (підготовка, підвищення кваліфікації працівників соціальних організацій, їх

просування). Тому соціальні видатки (або, як кажуть, «соціальні статті») займають значну частину державного та місцевих бюджетів.

Наразі система оцінювання Організації економічного співробітництва та розвитку включає соціальні показники у восьми сферах людського життя – здоров'я, розвиток особистості через освіту, робота та якість трудового життя, бюджет часу та дозвілля, особисте економічне становище, фізичне оточення, особисте життя, безпека та правовий захист, соціальні можливості та участь громадян.

Існує декілька моделей управління соціальною організацією, сукупність яких дає уявлення про найважливіші та поширені інструменти управління. Розглянемо два основних аспекти – управління цілями, завданнями та управління на основі співвідношення централізації та децентралізації. Кожна громадська організація має цілі та види діяльності (функції), які закріплені у відповідному розділі статуту (положення). Цілі та завдання — передбачувані, очікувані або заплановані результати діяльності на певний період часу. Велику і, отже, трудомістку мету можна розділити (структурувати) на компоненти, які називаються підцілями або завданнями. Структурування (декомпозиція) таких цілей на підцілі та завдання здійснюється за допомогою методу дерева цілей, яке має форму зображення, графіки, діаграми тощо. У верхній частині «дерева» знаходиться кінцевий результат. Ставиться мета, яка потім розбивається на підцілі та завдання. Метод дає змогу наочно представити мету як систему підцілей і завдань; визначити відповідальних виконавців та співвиконавців; пов'язати підцілі та завдання з типами та обсягами необхідних ресурсів; контролювати процес реалізації.

У процесі управління важливо професійно вирішити дві проблеми: по-перше, постановка цілей і завдань і, по-друге, їх формулювання. Перша проблема - аналітична властивість - вимагає від керівників практичних навичок і вмінь аналізувати й оцінювати ситуації, процес управління, а також внутрішнє і зовнішнє середовище.

Ви навіть можете інтуїтивно відчувати потребу в певній меті. Однак за цим криється необхідність формулювання мети і завдань при вирішенні проблеми мовних властивостей - опису їх за допомогою певних слів і виразів. Відсутність або недостатність відповідних професійних навичок призводить до таких «захворювань мішені»: неоднозначне розуміння одного і того ж цільового формулювання (завдання) через використання слів і виразів з різним значенням і різною конотацією; ряд слів замість формулювання мети (завдання), що створює поле невизначеності та невизначеності щодо мети, яку мав на увазі лідер; неточність мети (завдання), оскільки у формулюванні відсутні цифри та слова формулювання конкретної мети; проведення непотрібної сізифової роботи на основі неточно сформульованої мети (завдання).

Кожна ціль або завдання має свою ресурсоемність, тобто потребує певного виду та кількості ресурсів – інформаційних, матеріальних, фінансових, трудових і часових – для перетворення в результат, оскільки ресурси використовуються для досягнення мети. . виконання мети та завдання.

Управління базується на співвідношенні централізації та децентралізації. Централізація — зосередження повноважень щодо прийняття рішень, важливих для системи в цілому, підсистеми або її частини, на певному рівні управління. Таким чином, централізована система характеризується високою концентрацією повноважень прийняття рішень на вищих рівнях управління, тоді як при децентралізації частина повноважень прийняття рішень передається «вниз». Децентралізована система характеризується розподілом повноважень щодо прийняття рішень як по вертикалі, так і по горизонталі. Слід зазначити, що існують так звані виключні та альтернативні повноваження. Виключні повноваження суб'єкта (органу) не підлягають передачі (делегування виключається). З іншого боку, альтернативні повноваження являють собою певну частину повноважень, які можуть бути делеговані (делегування повноважень дозволено, але не обов'язково). Дуже серйозною перешкодою, яку необхідно враховувати при зміні балансу

централізації та децентралізації, є звички менеджерів у існуючій практиці. В принципі, люди звикають і пристосовуються до будь-яких відносин, але для цього потрібні зусилля і час [33, с. 20].

Термін «лідерська організація» є складним явищем, оскільки він має два так звані сценічні значення. Перше значення: організація управління – це певний вид діяльності, в якому створюється система управління, що має певні кількісні та якісні характеристики. Перш за все, необхідно фактично створити «організаційну основу» або організаційну структуру управління, що включає певний склад відділів і посад, їх підпорядкованість, інформаційні та професійні зв'язки, в яких визначаються повноваження працівників. Проводиться первинне регламентування роботи - розробляються та затверджуються положення про відділи та робочі інструкції. Статут громадської організації (організації, установи), як правило, має розділ, присвячений її організаційній структурі. Потім необхідно підібрати і розставити необхідний персонал, склад і чисельність якого визначаються кадровим планом. Для активізації механізму мотивації співробітників створюється система заохочення, що включає ряд стартових фондів.

Підготовка та впровадження «кровоносних артерій» або інформаційних систем і технологій відбувається по відношенню до посад, відділів і громадської організації в цілому. Починається встановлення ділових відносин між цією громадською організацією та іншими структурами (в залежності від позиції, яку вони займають у загальній управлінській ієрархії) - державними, муніципальними, громадськими, релігійними і т. д. Організація управління в процесі формування соціальної організації вимагає спеціальні знання, уміння та навички, володіння якими дає змогу практично вирішувати багато типових і оригінальних задач.

Друге значення: організація управління — це процес подальшого функціонування соціальної організації та необхідні і своєчасні зміни в її роботі. Соціальна організація — це живий організм; має вік, чисельність працівників, характер, зовнішні стосунки, поведінку, особливості стилю та ін.

Деякі громадські організації через певний час «вмирають», а інші, навпаки, виживають завдяки своєчасним заходам підтримки життя та розвитку.

Основні складові управління в соціальних організаціях можна представити наступним чином:

- інформаційні (інформаційні системи і технології соціальної організації в цілому; інформаційні системи і технології в підрозділах; інформаційні системи і технології на робочому місці (за посадами); цілі, завдання (по посадах).

- система планування в соціальній організації в цілому, системи планування в підрозділах, види планування графіків посад, управлінських рішень (система підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень в соціальній організації), функції та організаційна структура (статути, тобто посади).

- персонал або людські ресурси (система набору, відбору та найму; система оцінки персоналу в процесі роботи (наприклад, система атестації), умови праці, система менторства (наставництва), система стимулювання персоналу);

- ресурси (система ресурсів, включаючи інформацію, матеріальні, людські, фінансові, адміністративні, соціальні);

- час (система управління часом);

- зворотній зв'язок (система обліку, система контролю (система перевірки ефективності), система контролінгу та внутрішнього аудиту).

Отже, щоб внутрішнє управління організації було більш якісним, необхідна (за інших рівних умов) наявність аналітичної та оціночної інформації про використовувані технології управління.

Які технології управління зараз вважаються передовими? Які переваги вони мають перед першими? Що власне потрібно зробити в цій соціальній організації, щоб освоїти ці технології? Які перспективні системи та технології управління? В основному ці запитання та конкретні відповіді на них

показують важливість техніко-технологічного, а отже, і бізнес-розвитку соціальних організацій загалом і зокрема [33, с. 108].

Вітчизняний стиль менеджменту характеризується глобалізмом, основними результатами якого є громіздкі та негнучкі системи, складність процесів і процедур, що в кінцевому підсумку призводить до низьких, передчасних та неякісних результатів. Високоєфективні соціальні організації характеризуються іншим стилем, який характеризується пошуком і застосуванням простих, доступних і, насамперед, мотивуючих і стимулюючих систем, які досягають оздоровчого ефекту.

Наприклад, ціла низка організацій, підприємств та установ впровадили у себе відому японську систему «5S», яка є одним із поширених інструментів, що отримали свою назву від п'яти ключових слів (понять), що лежать в її основі: організація (Seiri – Сейрі) – відокремити необхідні предмети від непотрібних та видалити останні. На робочому місці повинні бути ті предмети, які необхідні і тільки в потрібній кількості. Порядок (Seiton – Сейтон) – зберігати необхідні предмети у чітко визначених місцях для забезпечення легкого та негайного доступу та повернення. Непродуктивні дії, такі як ходіння, пошуки необхідного предмета, «взяти покласти назад», і т.д. повинні бути усунені або втрати робочого часу звести до мінімуму. Чистота (Seiso – Сейсо) – утримувати робочі площі в чистоті, а обладнання, інструменти в ідеальному стані. Стандартизація (Seiketsu – Сейкетсу) – підтримувати організацію праці, порядок та чистоту на систематичній основі. Основні аспекти роботи мають підлягати стандартизації та контролю. Дисципліна (Shitsuke – Сіцукє) – неухильно виконувати встановлені (стандартизовані) процедури.

Проблеми слід виявляти в міру їх виникнення та усувати їх джерело. Посилюючи ідеологічне та стимулююче використання системи 5S, можна, перш за все, досягти організаційного ефекту, який виражається в економії часу. Перетворення цього ефекту в економічний здійснюється шляхом

обчислення середньої арифметичної години роботи в кожній одиниці та її відповідного множення на заощаджений час.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Характеристика зарубіжного досвіду управління соціальним захистом населення та можливостей його застосування в Україні

Проблема соціальної захищеності населення є однією з найбільш досліджених у світі. Глобальні економічні кризи всіх років значно погіршують соціально-економічне становище суспільства, як демографічне, так і економічне. Адже кількість громадян похилого віку досить швидко зростає, а кількість громадян працездатного віку значно зменшується. Інтеграція нашої держави до Європейського Союзу потребує вдосконалення системи соціального захисту населення. Оскільки на даний момент кошти, передбачені в державному бюджеті, не можуть повністю покрити реальні потреби громадян, які потребують соціального захисту.

На жаль, національна система соціального захисту потребує вдосконалення на всіх рівнях влади. Слід приділити більше уваги системі соціального забезпечення, яка базується на страхових внесках, з яких прямо пропорційно виплачуються соціальні виплати. Це сприятиме підвищенню якості надання послуг та збільшенню надходжень соціальних фондів. Реформи, які проводить сьогодні уряд, не можна назвати ефективними, оскільки населення не є повністю захищеним. Проаналізувавши систему соціального захисту в європейських країнах, стає зрозуміло, наскільки важливо покращувати добробут громадян як за рахунок коштів державного бюджету, так і за рахунок недержавних інституцій.

Слід зазначити, що соціальна сфера в окремих країнах має певні особливості надання соціальних послуг не лише з точки зору їх кількісних та якісних характеристик, а й з огляду на ступінь державного регулювання. У таблиці 2.1 наведено аналіз особливостей формування та реалізації системи соціального захисту населення за кордоном.

Таблиця 2.1

Особливості формування та реалізації системи соціального захисту
населення у зарубіжних країнах

Країна	Специфічні особливості соціального захисту
Німеччина	Системно сформований соціальний захист до якого входять пенсійне страхування, страхування на випадок хвороби, страхування в разі потреби в догляді та на випадок безробіття. Внески на страхування сплачує як працівник, так і роботодавець в однакових розмірах. Майже усі жителі цієї держави застраховані на випадок хвороби: більшість у рамках державного страхування - 88 % , а майже 12 % – у приватних лікарняних касах [61].
Швеція	Соціальній політиці особлива увага приділяє розробці заходів, спрямованих на забезпечення професійної підготовки й перенавчання осіб, що стали безробітними, і створення нових робочих місць, в основному в державному секторі економіки; координує міграцію населення і робочої сили шляхом надання субсидій і кредитів на переїзд сімей із районів з надлишком робочої сили до районів, де є вакантні місця; забезпечує доступ населення до інформації про наявні вакантні місця [65].
Франція	Висока доля витрат на соціальні програми, яка перевищує середній рівень по Європейському союзу, існує велика кількість різноманітних страхових фондів, які реалізують окремі соціальні програми [58].
Великобританія	Доступність послуг з охорони здоров'я для всього населення. Забезпечення турботою осіб похилого віку, інвалідів, осіб з розумовими розладами, та сімей з дітьми [65].
Італія	Держава субсидує на користь обмеженого кола «бідних», зменшує тягар податків та внесків, покладених на середні верства населення, і спрямування вивільнених коштів у сферу страхування та недержавних соціальних послуг [65].
Японія	Основу соціальної допомоги складають внески працюючих підприємств, державні кошти та доходи від банківських операцій. Існує суспільна взаємодопомога, яка видається центральними та місцевими органами влади на: навчання, житло, медичне обслуговування та похорони. Структура соціального забезпечення має комплексний характер, яка включає в себе виплати, що гарантують мінімальний дохід (пенсії, забезпечення непрацездатних), страхування здоров'я, допомоги потребуючим. Фінансова база витрат на соціальне забезпечення складається із таких компонентів: 60% – страхові внески найнятих робітників і підприємців, 20% – державні кошти, 12% – доходи від активних фінансових операцій та ін. [62].
США	Система базується на принципі відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеження захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат. Загалом при такій моделі забезпечується досить високий рівень і якість життя основної частини населення [19].
Фінляндія	В основі системи соціального забезпечення лежить розвинена законодавча база. Її головним принципом є рівність людей: всі вони мають рівні права на одержання тих самих послуг, незалежно від економічного й соціального статусу [2].

Продовження таблиці 2.1

Польща	Діє система адресної грошової допомоги, визначення кола осіб, які претендують на грошові допомоги, призначення і виплата цих допомог є монополією державних органів [27].
Бельгія	Соціальний захист ґрунтується на принципі страхування від професійних ризиків, яке фінансується через сплачування внесків роботодавцями та робітниками. Програми соціального захисту тісно пов'язані із зайнятістю та відповідним заміщенням доходу. Система головним чином орієнтована на грошові трансферти. Соціальний бюджет Бельгії становить 73% від загального бюджету країни. Найбільше виплат здійснюється у сфері пенсійного забезпечення і надання допомоги у зв'язку з інвалідністю [57].

Примітка. Узагальнено автором.

Система соціального забезпечення сім'ї в Сполучених Штатах є складною і дуже різноманітною, а її відмінною рисою є децентралізація. Єдиної національної централізованої системи соціального забезпечення в США немає. Він складається з різних типів програм, які регулюються федеральними відомствами, законами штату або їх поєднанням. Індивідуальні програми приймаються місцевою владою. Державна система соціального захисту населення чітко розділена на два напрямки: соціальне страхування та соціальна допомога. Вони характеризуються використанням різноманітних джерел фінансування, зокрема державна допомога виплачується виключно за рахунок бюджетних коштів: федерального бюджету, державного чи муніципального бюджетів. Ця система, яка передбачала створення структур підтримки малозабезпечених верств населення, розвивалася з 60-х років ХХ століття.

Сьогодні в США існує багато великих і понад 70 обмежених державних програм допомоги. До них в першу чергу належать Програма гарантованого доходу, Програма підтримки сімей, Продовольча програма, Програма допомоги на житло та Програма медичної допомоги. Сполучені Штати відрізняє від інших країн надзвичайно велика кількість приватних (комерційних) громадських організацій. Вони фінансуються за рахунок пожертвувань благодійних організацій, доходів від фізичних осіб та державного фінансування окремих програм.

Ці організації відрізняються не лише за характером діяльності та специфікою послуг, що надаються, а й за масштабом діяльності в межах громади, регіону та країни. Найважливішою ланкою цієї системи є так звані соціальні агентства.

Family Service America – це Агентство, яке проводить інформаційно-просвітницькі та освітні програми, сприяє дослідженням і публікаціям у сфері соціальної роботи з сім'ями, бере участь у розбудові уряду та дає рекомендації законодавцям щодо потреб американських сімей. Місцеві підрозділи проводять сімейну та шлюбну терапію (особливо для молодих сімей), розробляють освітні програми та надають соціальні послуги населенню. Організація сімейних служб, основним завданням яких є надання сімейних послуг, особливо молодим та багатодітним сім'ям.

У Німеччині досить розвинена система соціального захисту, велика увага приділяється дітям з особливими потребами. У багатьох університетах є центри по роботі з такими студентами, де за допомогою різноманітних тестів визначають рівень знань, вивчають психологічні особливості кожної особистості та допомагають у виборі професії. У цій країні люди з особливими потребами мають право на безкоштовний транспорт, вони отримують послуги соціального працівника, який супроводжує їх туди чи інше. Однак цей працівник не покриває жодних витрат на відрядження.

Досить важливе місце в соціальному захисті в Німеччині займає пенсійне страхування, ця система складається з трьох рівнів:

перший рівень - це державні пенсії, розмір яких визначається на національному рівні в залежності від стажу роботи кожного громадянина;

другий рівень – недержавна пенсійна система, яка є добровільною і є додатковим джерелом доходу для кожного громадянина;

третій рівень – накопичувальні рахунки.

За цією трирівневою системою особа, яка має 45 років стажу, може отримувати пенсію в розмірі 70% мінімальної заробітної плати. Накопичувальна сума може становити 25-40% базової пенсії.

Соціальна політика цієї країни також спрямована на захист материнства і дітей, адже жінку, яка перебуває у декретній відпустці, не можна звільнити і цей період зараховується до загального трудового стажу. Держава виплачує допомогу на кожну дитину в сім'ї протягом 18 місяців.

Поглянувши на французьку систему соціального захисту, можна побачити, що в цій країні чітко встановлені обов'язкові види соціального страхування, такі як медичне страхування, страхування на випадок безробіття та сімейне страхування. Соціальна допомога в цій країні надається малозабезпеченим громадянам. Система підтримки сім'ї базується на державній грошовій підтримці всіх без винятку, що сприяє покращенню соціального становища.

У Франції соціальні послуги надаються в таких сферах:

- сфера охорони здоров'я (охорона здоров'я матері та дитини, послуги догляду вдома, заклади для людей з обмеженими можливостями);
- освіта (соціальний догляд у школах: медсестри та няні, соціальні працівники та психологи, соціальні служби в університетах);
- правосуддя (соціальні послуги та умови для правопорушників, ув'язнених та їхніх сімей);
- молоді та спорту (центри дозвілля, літні табори тощо);
- містобудування та муніципалітети;
- сільськогосподарські кооперативи;
- робота і професійне навчання.

Варто зазначити, що у Франції вирішено питання про співвідношення ролі державних і недержавних інституцій у наданні соціальних послуг та їх якості. Якщо поглянути на досвід Франції, то можна побачити, що управління соціальними послугами в цій країні здійснюється на національному рівні двома міністерствами – Міністерством соціальних відносин і солідарності та Міністерством охорони здоров'я, зі справ сім'ї та інвалідів Франції. Більшість програм у сфері соціальних послуг координується кількома міністерствами, а також спеціально створеними міжвідомчими комітетами. На місцевому рівні

дії регіональних органів самоврядування, департаментів і муніципалітетів часто дублюються. Великі компанії, лікарні та органи влади мають своїх постачальників соціальних послуг.

Важливу роль у Франції відіграють приватні (некомерційні) організації, які надають уряду проактивні ідеї в цій сфері та керують наданням соціальних послуг за фінансової підтримки органів державної влади. Водночас сьогодні саме громадські організації є провідними суб'єктами надання соціальних послуг у Франції, а принцип децентралізації є одним із провідних у сфері надання соціальних послуг.

Відповідно до чинного законодавства Великої Британії виплачуються різні види соціальної допомоги, засновані не тільки на поліпшенні матеріального становища громадян, а й на забезпеченні їх основних потреб, включаючи оплату оренди житла; грошові кошти спрямовуються на фінансування комунальних послуг та енергозбереження тощо. Найбільш популярною серед британців є недержавна пенсійна система, яка заснована на накопиченні коштів на особистому рахунку кожної людини. У цій системі рівень пенсії в рази вищий, ніж на державному рівні.

У Великобританії відповідні принципи відіграють важливу роль у регулюванні соціальних послуг для громадян. Таким чином, принципи надання соціальних послуг передбачають: повну автономію та децентралізацію суб'єктів надання соціальних послуг, соціальну інтеграцію, розвиток місцевих соціальних послуг для задоволення конкретних потреб, відповідальність органів місцевого самоврядування за якість наданих соціальних послуг.

У цій країні послуги соціального забезпечення покликані сприяти соціальній інтеграції, допомагаючи людям жити більш незалежно в суспільстві. Широкий спектр послуг із захисту дітей, соціальної роботи, догляду за дітьми та інших послуг забезпечує захист і профілактику вразливих верств населення. Важливо, що у Великій Британії визначення потреб населення в окремих соціальних послугах, специфіки їх надання та

нормативне закріплення, а також контроль за їх якістю відбувається на місцевому рівні, що значною мірою сприяє врахуванню реальних потреби суспільства при реалізації нормативно-правових актів у цій сфері.

У Великій Британії великий акцент приділяється догляду вдома. Ці питання вперше були розглянуті в Законі про догляд в 1995 році. Принципи освіти та догляду за громадянами, в тому числі вдома, були викладені в Стратегії виховання 1999 року. Закон про вихователів та інвалідів 2000 року передбачає можливість отримання додаткових соціальних виплат від приватних осіб за плату.

Ці закони визначають особливості соціальної допомоги вдома. Зокрема, цікаві положення про те, що батьки, які виховують дитину-інваліда, мають право на пільгових умовах користуватися послугами домашніх вихователів. При цьому ці витрати частково компенсуються органами місцевого самоврядування. Також передбачено, що діти-інваліди віком 16-17 років зможуть отримувати одноразові виплати для продовження навчання у ВНЗ.

Тому у Великій Британії надзвичайно пильна увага приділяється питанням соціального захисту, зокрема догляду за дітьми-інвалідами. У даному випадку значну роль відіграють державні органи, що хоч і не відповідає тенденції більшості країн до підвищення ролі громадських організацій у соціальному обслуговуванні громадян, проте якість соціальних послуг та контроль за ними є достатньо високими, що забезпечує цю якість і, перш за все, їх правильне та своєчасне фінансування.

В Італії для подолання бідності запроваджено систему соціального захисту, засновану на диференціації виплат залежно від доходу сім'ї. Це сприяло збільшенню виплат для малозабезпечених верств населення. Протягом багатьох років італійський уряд впроваджував пенсійні реформи, які мали великий вплив на суспільство. За встановленою методикою зменшено різницю між пенсіями за віком та вислугою років. Це дозволило залишити роботу та вийти на пенсію.

Чинне законодавство Італії гарантує надання комплексної системи заходів соціального захисту та соціальних послуг окремим категоріям громадян та їхнім сім'ям і передбачає реалізацію універсальної політики підтримки осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації, шляхом надання ефективних та якісних послуг, які сприяють до їх покращення для покращення якості життя, забезпечення рівних можливостей, запобігання дискримінації та обмеженням громадянських прав, запобігання, усунення та мінімізації соціального відчуження.

Японський досвід соціального захисту заслуговує на особливу увагу, оскільки він приділяє велику увагу літнім людям, адже їх кількість зростає з кожним роком. Це пов'язано зі збільшенням тривалості життя населення; чисельність молоді зростає значно повільніше. В Японії система соціального забезпечення не надто актуальна, оскільки існує система «довічного найму», спрямована на зниження безробіття. У цій країні досить розвинена система медичного страхування, яка спрямована на надання всім громадянам однакової медичної допомоги. Система соціального захисту в Японії базується на принципі державно-приватного партнерства, який характеризується розподілом відповідальності за добробут громадян між державою та приватним економічним сектором. Це дає змогу охопити соціально незахищені верстви населення у набагато більшому масштабі.

На соціальну допомогу в Польщі можуть розраховувати особи, що не працюють, інваліди та ті, хто виховує дітей. У країні розроблено численні заходи щодо зниження безробіття та покращення соціального становища сімей. У Польщі діє система адресної грошової допомоги, яка базується на визначенні кола осіб, які звертаються за грошовою допомогою. Призначення та виплата цієї допомоги є монополією державних органів. Адже основний акцент у соціальному захисті робиться саме на ефективності роботи соціальних фондів по відношенню до громадян цієї країни, оскільки система адресної допомоги спрямована на отримання певних субсидій з державного

бюджету для тих громадян, які цього потребують. Це гарантує, що кожен, хто потребує цієї допомоги, її отримає, незалежно від віку та статі.

Медичне страхування здійснюється двома державними установами: Фондом соціального страхування сільського господарства та Інститутом соціального страхування. Основні витрати на медичне обслуговування покриває медичне страхування, яке регулярно поновлюється.

Таким чином, аналіз позитивних сторін світового соціального досвіду, основними рисами якого є забезпечення соціальної стабільності, надання соціальних гарантій та дотримання принципу тісної солідарної відповідальності всіх суб'єктів господарювання за суспільний розвиток у світі, свідчить про наявність особистої відповідальності за ефективність праці, а також те, що зарубіжні країни досягли значних успіхів у покращенні якості життя та можуть продемонструвати значний прогрес у покращенні способу життя. Незважаючи на концентрацію багатства в кількох розвинутих країнах світу, власність і доходи відносно рівномірно розподілені серед більшості населення, але загальна картина рівня життя визначається не стільки ізольованістю багатшої частини суспільства, скільки відносно прийнятним рівнем задоволення потреб більшості населення з розвинутою системою соціального захисту. На цій основі відбувається досить значна консолідація суспільства. Соціальна солідарність проявляється в різних формах: як через діяльність влади, так і в роботі приватних структур і у вигляді масової благодійності.

2.2. Оцінка організаційно-управлінських засад соціального захисту населення в Україні

Забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави за всіх часів виступало найважливішою соціальною проблемою, що знаходить відображення у працях великих мислителів минулого та сучасних дослідників різних галузей науково-теоретичного пізнання. Тією чи іншою мірою ця

проблема отримала своє висвітлення в системі багатьох філософських та соціальних знань, хоча, звичайно ж, сама постановка проблеми безпеки дещо відрізнялася від її сучасної інтерпретації. Що змінила сучасність у постановці такого важливого питання порівняно з більш ранньою епохою? Чому, як і раніше, але з ще більшим ступенем актуальності та соціальної гостроти ми запитуємо про джерела соціальних загроз безпеці суспільства та шляхи їх подолання? При відповіді на ці питання перш за все треба враховувати зміни, що відбулися, в галузі динаміки суспільного розвитку і характеру цих змін, пов'язаних з інформаційною революцією і формуванням на цій основі суспільства насамперед незнайомого інформаційного типу, який абсолютно перевернув уявлення світової спільноти про час і простори при можливостях технологічного прогресу [3, с. 34].

Соціальна сфера з її насущними проблемами є предметним простором формування та реалізації соціальної політики держави. Ефективна соціальна політика завжди виступала одним із ключових завдань внутрішньої політики держави, а на сучасному етапі є найважливішим критерієм її ефективності. Зрозуміло, що соціальна безпека є похідною від соціальної політики держави, водночас наповнюючи змістом і змістом саму соціальну політику, особливо в епоху зростання соціальних ризиків та загроз [6, с. 59]. Формування адекватної соціальної політики як політики, що відповідає життєвим потребам суспільства та його розумінню соціальної справедливості, в якому відображається розуміння того, «що є благо для суспільства, чого треба прагнути, яка в цьому роль держави, наскільки дотримано право, співвідношення його та громадянського суспільства» представляється досить складним процесом, оскільки саме розуміння соціальної справедливості детерміновано конкретними соціально-політичними, ідеологічними та економічними умовами розвитку суспільства [14, с. 40].

Отже, сама соціальна політика держави в рамках конкретної моделі її реалізації може розглядатися як соціальне явище, детерміноване часом, епохою з її ідеологічними, політичними, соціокультурними детермінантами,

які в комплексі складають суспільне розуміння соціальної справедливості та методів її досягнення [33, с. 99]. З погляду наведених вище роздумів, система соціального захисту населення та її ефективність може сміливо розглядатися фактором соціальної безпеки суспільства, і для більшого обґрунтування цієї позиції розглянемо проблему соціальної безпеки суспільства в теоретичному ракурсі.

Маючи визначення безпеки окремих дослідників згідно з якими безпека трактується як певна філософія існування живого, його життєдіяльності та розвитку, що застосовується до найрізноманітніших процесів, як природних, так і соціальних, і відображає не тільки специфічні ознаки феномена безпеки в конкретній сфері діяльності, але й включає в себе те загальне, типове, стійке, що характерно для всіх сфер життєдіяльності людини і суспільства, тому можна з усією очевидністю стверджувати, що безпека виступає неодмінною умовою розвитку і, за великим рахунком, виживання соціальної системи, в якій функціонують особистість, суспільство та держава.

У рамках цього підходу безпека асоціюється також із забезпеченням умов захищеності всього суспільства та його окремих представників шляхом створення необхідних умов для сприятливого життя, реалізації життєвих потреб та громадянських прав кожної особи, індивідів та цілей суспільного та державного розвитку. Отже, крім діяльнісного початку в інтерпретації безпеки, виявляється ще один важливий аспект – розуміння безпеки як стану захищеності.

Цей зміст закладено в офіційному розумінні терміну «безпека», відображеному у вітчизняному законодавстві України, в якому безпека трактується як стан захищеності життєво-важливих інтересів особистості, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [1, с. 43]. У руслі цих роздумів нам є найбільш вдалим і придатним для ракурсу нашого дослідження та його проблематики визначення безпеки, дане відомими вітчизняними фахівцями у цій сфері, згідно якого безпека – це мережна стійка сукупність необхідних та достатніх факторів, що надійно забезпечують: гідне життя

кожної людини; захищеність усіх структур життєздатності сім'ї, суспільства та держави; їх мрії, цілі, ідеали, цінності та інтереси, їх культуру та спосіб життя, справедливість, традиції від неприйнятних ризиків, від внутрішніх та зовнішніх викликів та загроз; здатність ефективно запобігати небезпеці, що формуються, на основі культури компромісу з приводу благополуччя і справедливості для всіх.

Сучасне суспільство сповнене ризиками і загрозами – недарма У. Бек назвав його «суспільством ризику», тобто. суспільством, у якому сутнісним компонентом та елементом соціального розвитку та суспільної динаміки виступає ризик, що знаходиться на підставі соціальних установок та практик, і загрожує стати соціокультурною основою сучасної людської цивілізації через тотальне поширення соціальних ризиків по всій планеті [16, с. 33]. Сучасне суспільство постійно перебуває у стані небезпеки, а соціальна стабільність як поняття втратило своє однозначне розуміння і багато в чому функціональність через зміну парадигми суспільного розвитку та формування порядку сталої соціальної невизначеності.

Якщо на зорі людства небезпеку його існування визначали переважно фактори природогенного характеру, то на сучасному етапі розвитку людської цивілізації джерелом формування загроз і ризиків є, в основному, процеси соціального характеру при збереженні загрози з боку природних сил та стихій. останнім часом значно активізувалися, багато в чому завдяки втручанням людини в природний хід еволюції природи. Загалом ключові джерела загроз безпеці суспільства поділяються на природні (землетруси, повені, урагани, цунамі тощо); екологічні (забруднення навколишнього середовища, глобальне потепління, похолодання тощо); епідеміологічні (різні епідемії, поширення яких в умовах глобалізації становить серйозну загрозу здоров'ю населення) [37, с. 18].

Саме ескалація джерел загроз соціального походження висуває проблему соціальної безпеки на передній план наукового та суспільного осмислення на тлі актуалізації різних видів безпеки (інформаційної,

психологічної, національно, духовної та ін.), також породжених технологічною та інформаційною специфікою розвитку сучасного товариства [33, с. 17-18]. І у зв'язку з цим ми пропонуємо як один із можливих способів забезпечення соціальної безпеки та нівелювання загроз у цій сфері суспільного буття звертати увагу на діяльність суспільства та держави у сфері соціальної допомоги та соціального захисту населення. Напрями у сфері соціального захисту населення реалізуються в рамках соціальної роботи як виду соціальної діяльності, спрямованої на гармонізацію особистісних та суспільних відносин через надання допомоги окремим індивідам, групам людей та спільнотам, які зазнають життєвих труднощів через захист, підтримку, корекцію та реабілітацію, і навіть шляхом зміни чи реформування окремих елементів соціальної системи [63, с. 101].

Об'єктом соціальної роботи та соціального захисту можуть виступати як окремі індивіди, які потребують соціальної допомоги та захисту, так і соціальні групи та суспільства. У свою чергу, здійснюють соціальну допомогу державні організації (органи соціального страхування, соціального захисту), громадські організації (благодійні спілки, фонди, організації), а також приватні особи як фахівці у сфері соціальної роботи, так і добровільні помічники (волонтери) з метою створення таких умов, які сприяли б більш успішній соціальній адаптації та інтеграції населення, яке потребує допомоги, з тим, щоб знизити чисельність тих, хто потребує суспільства і, тим самим, рівень соціальної напруженості, зростання якої безпосередньо пов'язане зі зростанням соціальної поляризації та бідності в суспільстві [14, с. 4].

Соціальний захист населення є основою соціальної роботи як практичної діяльності з реалізації основних напрямів соціальної політики держави. Від характеру та ступеня ефективності управління цією діяльністю багато в чому залежить ефективність функціонування системи соціального захисту населення. У зв'язку з цим виявляється значимість такого аспекту дослідження проблеми соціального захисту населення, як організаційно-управлінська діяльність, яка значно впливає на ефективність соціальної роботи та всієї

системи соціального захисту, оскільки дозволяє проводити діагностику соціальних систем управління, розробку та реалізацію заходів, спрямованих на їх вдосконалення, що, зрештою, і дозволяє вирішувати складні завдання щодо забезпечення соціального захисту та підтримки населення [21, с. 37].

В умовах трансформації суспільних відносин, у тому числі трудових, а також духовної кризи набуває інше звучання проблема мотивації праці працівників соціальної сфери, оскільки саме сфера соціального обслуговування та соціального захисту населення містить у собі гуманістичний потенціал суспільства. Професія соціального працівника передбачає наявність глибокої гуманності та усвідомлення надзвичайної важливості духовної складової цієї роботи. З цієї точки зору, актуалізується проблема управління мотивацією соціальних працівників та підвищення управлінської культури самих керівників організацій у системі соціального захисту, що у умовах економічної та управлінської кризи у вітчизняному суспільстві, що трансформується, представляє окремий і дуже важливий напрям дослідження проблеми формування ефективної системи соціального захисту населення.

Окрім того, варто зауважити, що реорганізація організаційно-управлінської діяльності в системі соціального захисту в контексті підвищення її ефективності в умовах зростання загроз соціальній безпеці та втрати стану захищеності громадянами передбачає кардинальну зміну парадигми державної політики, яка в запалі переходу до ринкових відносин виявилася позбавленою ідеї турботи держави про найбільш незахищені групи населення як таку, що не відповідає новим цілям суспільного розвитку пострадянського суспільства, адже розкритикована в ті смутні часи установка на соціальний захист з боку держави певних груп населення за те, що вона відображала патерналістську ментальність суспільства, зараз не здається такою абсурдною через визнання соціальною складовою найважливішою в системі державного розвитку передових економічних країн [21, с. 80-81].

В той же час, проблематика соціальної держави була і залишається однією з важливих у юридичній науці та практиці, оскільки соціальна спрямованість внутрішньої політики держави визначає добробут громадян, розвиненість держави, її суспільну стійкість. Більшість існуючих у світі соціальних демократичних держав пройшли тривалий період становлення даної моделі, основним змістом якого було поступове накопичення елементів даної концепції, створення та вдосконалення системи правового регулювання державної політики, спрямованої на забезпечення загального добробуту [21, с. 87]. В даний час і наша країна переживає період становлення соціальної державності, який проходить складно, суперечливо і вимагає нового осмислення багатьох позицій, пов'язаних з роллю держави у громадянському суспільстві, проблемами законодавства, що регулює соціальну сферу та ін. .

Слід зазначити, що формування моделі держави загального добробуту (як правило, поняття «соціальна держава» та «держава загального добробуту» розглядаються як ідентичні) передбачає істотну трансформацію функцій держави, насамперед соціальної функції. Очевидно, що статус соціального набуває виключно тієї держави, в системі внутрішніх функцій якої соціальна функція відіграє провідну роль. Тому всебічне дослідження соціальної функції держави надзвичайно актуально для вітчизняної правової науки та практики, зокрема з погляду її місця у системі функцій.

Розглянемо основні концепції, акцентуючи увагу на проблемі визначення ролі та місця соціальної функції у системі функцій. Теоретичні аспекти дослідження функцій держави отримали висвітлення у працях багатьох вітчизняних правознавців. Актуальною в сучасних умовах є проблема взаємозв'язку функцій держави та її соціального призначення. Ряд дослідників представляють ці дефініції практично тотожними [3, с. 12; 7, с. 41]. Інші критикують висновок про тотожність функцій держави з її соціальним призначенням [16, с. 106].

У більшості класифікацій функцій держави, розроблених у пострадянський період, соціальна (або соціально-економічна) функція

виділена як самостійна, але її визначення та тлумачення змісту суттєво різняться між дослідниками. Так, на думку деяких авторів, до внутрішніх функцій сучасної держави належать: функція захисту прав і свобод людини і громадянина, забезпечення правопорядку; економічна функція, яка полягає в сталому розвитку та державній координації основних напрямів економічної політики; функція контролю; екологічна функція; функція соціального захисту населення. Останній автори визначають як напрям діяльності держави, спрямований на забезпечення нормальних умов життєдіяльності суспільства та соціального захисту особистості [10, с. 58-59]. Отже, визначення соціальної функції та її зміст сформульовано авторами стосовно конкретної моделі держави сучасного етапу.

З іншого боку, спроба сформулювати загальне визначення соціальної функції держави щодо різних форм правління належить значній кількості дослідників, зокрема соціальна функція держави є одним із основних напрямів розвитку своєю діяльністю. Діяльність, що здійснюється в соціальній сфері суспільних відносин з метою забезпечення громадянам належного рівня життя, вирішення соціальних протиріч і реалізації узгоджених інтересів громадян на основі визнаних суспільством і закріплених законом соціальних стандартів, оскільки соціальна функція держави тісно пов'язана з економічною функцією, оскільки без значного економічного зростання на основі ефективного використання ресурсів неможливо адекватно фінансувати соціальні потреби [10, с. 6].

Мабуть, з історико-правової точки зору соціальну функцію держави щодо різних типів держав можна визначити як спрямованість її організаційно-правової та практичної діяльності, яка регулює рівень життя і процеси реалізації соціально-економічних прав особи в обсязі, що відповідає відповідному рівню розвитку суспільства і держави. З розвитком держави змінюється її соціальне призначення, уявлення про рівень життя, обсяг і структуру соціально-економічних прав населення, а також межі втручання держави в соціально-економічну сферу в цілому [36, с. 107-108].

Використання методів історико-порівняльного аналізу та періодизації дозволило нам в основу виділення етапів становлення соціальної функції та, власне, соціального захисту населення покласти такі критерії: наявність та рівень розвитку соціального законодавства, ступінь його розповсюдження на різні категорії населення; характер сприйняття вищою владою та суспільством феномену соціально-економічних прав людини та ролі держави у їх забезпеченні; місце соціальної функції у системі функцій держави.

Період становлення в нашій країні основ соціальної держави на демократичних засадах, що розпочався у 1990-х роках і триває дотепер, передбачає процес глобальної трансформації соціальної функції держави, перетворення її на пріоритетний напрямок державної діяльності. У рамках цього процесу – якісні зміни соціального законодавства, його розповсюдження на всі без винятку верстви населення; визнання державою своєї домінуючої ролі у забезпеченні соціально-економічних прав особистості та водночас відмова від всеосяжного державного патерналізму у соціальній сфері, що прямо та опосередковано впливає із положень діючого законодавства в Україні, побудованого на принципах охорони та забезпечення соціального захисту населення на загальнодержавному та місцевому рівні.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Пріоритетні напрями регіональної політики соціального захисту населення

За результатами аналізу та оцінки розвитку системи соціального захисту населення виявлено численні невідповідності між потребами населення та можливостями системи соціального захисту, а також суттєву диференціацію матеріально-технічної бази. Розкрито обсяг пільг особам, які потребують соціального захисту. Тому стоїть завдання усунути дисбаланс у системі соціального захисту на регіональному рівні з метою забезпечення рівного доступу до соціальних послуг у різних регіонах країни.

Також слід розуміти, що основну увагу слід приділяти вивченню джерел залучення коштів, які можна залучити для реалізації проектів у цій сфері з максимально коротким терміном окупності. Крім того, значні державні витрати на новобудови не фінансуються вчасно через дефіцит бюджету. Тому доцільно зосередитися на реалізації заходів, які забезпечують більший ефект при мінімальних інвестиціях у розвиток соціальної інфраструктури.

Крім того, на основі обраного шляху децентралізації системи державного управління виникає потреба у розробці ефективних механізмів посилення ролі регіональних органів виконавчої влади, а також представницьких органів територіальної влади у вирішенні соціальних проблем населення.

Зрозуміло, що реалізувати всі соціальні програми, які стоять на порядку денному в тому чи іншому регіоні, за короткий термін буде нереально через відсутність достатнього фінансування соціальних видатків. Тому в кожному регіоні доцільно визначити пріоритетні напрямки регіональної політики соціального захисту населення, основу якої наведено на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Пріоритетні напрями регіональної політики соціального захисту населення

Примітка. Складено автором.

Особливо в умовах активізації процесів децентралізації системи державного управління доцільно закріпити та розширити повноваження виконавчих комітетів місцевих органів влади в системі соціального захисту. Це дозволить оперативно вирішити багато дрібних питань соціального захисту населення та уникнути тривалої бюрократичної процедури отримання дозволів та дозволів. Скоріше, має сенс посилити державний контроль у цій сфері, щоб запобігти нецільовому використанню коштів.

Крім того, формування незалежної системи громадського контролю за розподілом та використанням коштів обласного бюджету на соціальні заходи забезпечить прозорість усіх прийнятих рішень та усуне можливі прояви корупції та зловживання коштами обласного бюджету громади. Водночас це стане гарним прикладом для інших громадських організацій щодо реалізації соціально відповідальних проектів різного масштабу.

У продовження вищесказаного можна також запропонувати відновити практику закріплення окремих шкіл-інтернатів та дитячих закладів за окремими потужними суб'єктами господарювання (підприємствами, установами чи організаціями) регіону.

Це забезпечить цільове використання коштів та контроль за їх використанням, а також покращить морально-психологічний клімат у трудових колективах, залучених до здійснення соціально відповідальної діяльності.

Серед основних пріоритетів – комплексна модернізація та матеріально-технічне оновлення територіальних центрів, що обслуговують соціально незахищені верстви населення. Адже переважна більшість будівель, транспортних засобів та іншого обладнання вже морально та фізично застаріли. Це унеможливує повне виконання поставлених завдань. Натомість продовження ситуації може призвести до повної втрати мережі цих важливих для соціально незахищених верств населення територіальних центрів.

Для повного або часткового вирішення проблеми фінансування соціальних заходів у цій сфері доцільно вдатися до практики перехресного фінансування соціальних видатків за рахунок перевиконання планів управління місцевими податками та митними зборами. Ця практика останніми роками довела свою ефективність на прикладі фінансування капітального ремонту доріг. Адже половину перевиконання плану зарахували до тарифів на капітальний ремонт доріг. Також можна запропонувати реалізацію проектів щодо покращення матеріально-технічної бази не лише інтернатів, а й інтернатних закладів та закладів соціального захисту дітей, центрів (відділів)

обліку бездомних громадян тощо. Це дає можливість модернізувати або повністю оновити свій парк обладнання та використовувати його в комерційних цілях у вільний час для отримання додаткового доходу.

Не менш важливим буде активізація роботи зі створення та розвитку регіональних благодійних фондів цільового характеру. Адже є багато соціально незахищених верств населення, але не всі вони можуть активно працювати на захист своїх інтересів. Тому доцільно створити незалежну систему реєстрації цих благодійних фондів та забезпечення громадського контролю за їх діяльністю в межах юрисдикції громадських організацій чи фізичних осіб.

Враховуючи сучасні складні реалії державотворення, актуальним є стимулювання розвитку волонтерського руху для реалізації програм соціальної реабілітації учасників АТО та інших соціально незахищених верств населення. Крім того, позитивні приклади допомоги армії можна перенести на діяльність громадських організацій у мирний час. Важливо, що ці організації виживають і продовжують активну роботу з підтримки та соціальної реабілітації ветеранів АТО. Але для цього їм потрібна організаційна підтримка місцевої влади.

Навіть в епоху розвитку комп'ютерних технологій та Інтернету створення та підтримка Інтернет-інформаційних ресурсів для консультування соціально незахищених верств населення з широкого кола питань, пов'язаних із тлумаченням законів та організацією спільних заходів, а також оскільки отримання консультацій від фахівців певної області також має велике значення в епоху розвитку комп'ютерних технологій та Інтернету. Таким чином, розробивши систему інформаційного забезпечення, можна ліквідувати черги, прискорити документообіг, заощадити час і кошти на поїздки, а також усунути незручності, пов'язані з бюрократичною організацією роботи більшості державних органів та установ.

Тому систему соціального захисту населення на регіональному рівні слід будувати на основі вибору певних пріоритетів роботи, щоб не

розпорошувати ресурси та кадровий потенціал цих структур у складних економічних умовах. Тому що для створення системи соціального захисту потрібна системна робота всіх осіб і господарських структур, зацікавлених у реалізації цього проекту.

Тому для вмілої організації всіх масових заходів актуальним є створення у виконках територіальних органів відділів, відповідальних за координацію роботи між різними зацікавленими господарськими структурами, а також організацію благодійних заходів. паралельно, що в свою чергу покращить імідж відповідної території та залучить додаткових туристів.

Таким чином, визначені пріоритетні напрямки регіональної політики соціального захисту населення дозволять зосередити увагу на реалізації важливих заходів та створити належні умови для утримання цих споруд та надання різноманітних послуг стороннім покупцям з метою забезпечити прибутковість своєї діяльності. Таким чином, удосконалення основ регіональної політики соціального захисту населення дозволить зменшити соціальну напругу в регіоні та активізувати соціальний діалог на всіх рівнях влади.

3.2. Основні тенденції удосконалення діяльності щодо управління соціальним захистом населення

Соціально-економічні проблеми сучасної економіки найбільш глибоко та наочно проявляються у соціальній сфері. Ігнорування ролі соціальних факторів в економічному розвитку призвело до різкого майнового розшарування суспільства та викликало значне падіння рівня життя основної маси населення. Особливо помітно погіршилося матеріальне становище пенсіонерів, інвалідів, багатодітних сімей, тобто соціально вразливих, малозабезпечених соціальних груп. У сучасних умовах постійно виникають нові обставини, у зв'язку з якими громадяни втрачають джерела засобів існування, несуть додаткові витрати, потрапляють у важкі життєві ситуації та

потребують соціальної підтримки. Тому перспективи соціально-економічного розвитку як загалом на рівні держави і її регіонів нерозривно пов'язані з реформуванням соціальної сфери. Стратегічною метою розвитку соціальної сфери виступає забезпечення умов повноцінної життєдіяльності людини, задоволення її духовних і матеріальних потреб. Серед заходів впливу на соціальну сферу особлива роль відводиться соціальному захисту населення, спрямованому на запобігання зниженню рівня життя малозабезпечених категорій населення, насамперед громадян похилого віку, сімей з дітьми, інвалідів, посилення адресності підтримки, збереження стабільності соціального самопочуття населення через надання різних видів соціальних послуг.

Реформування соціальної сфери вимагає від державних органів нових підходів до організації соціального захисту населення як на федеральному, а й у регіональному рівні. Регіональна спрямованість соціального захисту населення має враховувати конкретні умови соціально-економічного, демографічного розвитку та соціокультурних особливостей населення у кожному регіоні. Це унеможливорює розробку уніфікованих підходів та рекомендацій до розвитку системи соціального захисту населення для кожного регіону [14]. Необхідність регіоналізації параметрів економічного реформування підтверджується і тим, що на державному рівні, насправді, відсутня послідовна цільова орієнтація заходів, що здійснюються в соціальній сфері. Це означає, що задля досягнення помітних результатів у поліпшенні життя людей необхідно задіяти такий реальний рівень управління як ланка державного устрою, більш наближена до населення. Саме ця ланка здатна проводити насправді сильну та активну соціальну політику, яка базувалася б на системі ясних та несуперечливих цілей, що враховують різноманітність інтересів суб'єктів соціально-економічної діяльності та конкретних умов проведення реформ. Отже, облік регіонального фактору є важливим завданням організації соціального захисту населення. Вибір стратегії та тактики формування ефективної системи соціального захисту в регіонах передбачає

врахування таких факторів. По-перше, особливостей соціального стану та умов життєзабезпечення різних соціальних груп в окремих регіонах. По-друге, традиційно сформованих форм соціального захисту населення та нових джерел, що з'явилися в сучасних умовах, фінансування заходів у її рамках. По-третє, необхідність використовувати різні варіанти організації роботи в залежності від ситуації, що складається як у країні в цілому, так і в окремих її регіонах.

Відповідно до цього актуальною є розробка конкретних механізмів та форм соціального захисту населення в окремих регіонах. Система соціального захисту багатofункціональна і охоплює такі напрямки: адресна соціальна допомога малозабезпеченим громадянам; соціальний захист інвалідів; соціальна підтримка ветеранів, інвалідів війни, ветеранів бойових дій; матеріальна підтримка малозабезпечених, багатодітних сімей, дітей-сиріт та дітей, що залишилися без піклування батьків; соціальний захист громадян, які постраждали в техногенних катастрофах; розвиток державних стаціонарних та не стаціонарних установ соціального захисту населення. Значна частина функцій виконавчих органів влади із соціального захисту населення реалізується у вигляді послуг населенню. Під соціальною послугою на наш погляд слід розуміти дію чи комплекс дій, що надають соціальний ефект на споживача. Соціальні послуги є соціально-економічною категорією та формою вираження соціального обслуговування. Виробництво соціальних послуг відрізняється від матеріального виробництва значно більшою близькістю до кінцевого споживача благ. Тобто послуги невіддільні від виробника та сфери послуг у системі соціального захисту, що представляє широке поле особистих контактів виробника та споживача. Умови надання соціальних послуг із соціального захисту населення визначено прийнятими в останні роки нормативно-правовими актами, спрямованими на розвиток системи установ соціального обслуговування та соціальної підтримки соціальнонезахищених категорій населення.

Таким чином, метою реформування системи соціальних послуг із соціального захисту населення має стати розширення ринку та підвищення якості наданих соціальних послуг з метою забезпечення свободи вибору громадян, які мають безкоштовні або субсидіарні соціальні послуги. Для цього необхідно: реформувати розвиток фінансування діяльності з надання населенню соціальних послуг з метою забезпечення ефективного доступу громадян до надання послуг; створення умов для залучення до надання соціальних послуг як державних, і недержавних організацій; подальший розвиток мережі нестационарних установ по соціальному обслуговуванню інвалідів та громадян похилого віку; комплексна інформатизація соціальної сфери, що дозволяє створити єдину систему збору, зберігання та надання інформації. програмно-цільових і конкурсних механізмів.

Особливого значення в сучасних умовах набуває побудова організаційних форм взаємодії державних та муніципальних органів влади з недержавними, і в першу чергу з некомерційними організаціями, що надають соціальні послуги. Розширення благодійного руху, координація зусиль у цій галузі, використання ефективних заходів його стимулювання є актуальним завданням реформування системи соціальних послуг. Для зниження адміністративних витрат функціонування системи соціального захисту необхідно: упорядкування ліцензування у сфері надання соціальних послуг; приведення вимог щодо надання соціальних послуг до рівня міжнародних стандартів; запровадження практики систематичного моніторингу ефективності та якості соціальної допомоги у регіоні; використання досвіду некомерційних недержавних організацій у галузі надання соціальних послуг. На наш погляд, слід ефективніше використовувати можливості ресурсів регіону, які сприяють появі інноваційних форм надання соціальних послуг без великих додаткових фінансових вкладень.

Головне місце в сучасних умовах відводиться соціальному захисту населення територіальної громади. Це забезпечення безпеки життя людей, створення умов для реалізації потреби та самореалізації, духовного розвитку,

зміцнення фізичного та морального здоров'я населення. Право соціального захисту гарантовано деяким групам та верствам: службовці, військовослужбовці, медпрацівники та інші, а також соціально вразливим групам: діти, багатодітні та асоціальні сім'ї, пенсіонери, інваліди. Система соціального захисту населення діє за такими принципами: принцип суспільної доцільності, принцип економічної ефективності, принцип державних засад, принцип економічної самостійності місцевих органів. Безкоштовні послуги надаються особам, нездатним до самообслуговування, які перебувають у надзвичайно складній життєвій ситуації, сиротам, бездоглядним та тим сім'ям, у яких сукупний дохід кожного його члена нижчий за чотири мінімальні розміри оплати праці. Платні соціальні послуги передбачаються, виходячи з чинного законодавства, іноді на договірній основі [77, с. 11].

У сучасній моделі мають місце активні та пасивні форми соціального захисту населення. Активні заходи спрямовані на самозабезпечення та саморозвиток особистості: перепідготовка кадрів, складання програм сприяння зайнятості населення, розвиток підприємництва, квотування робочих місць для інвалідів. Пасивні заходи соціального захисту – це прямі соціальні витрати певні верстви населення. Вміле поєднання активних і пасивних форм соціального захисту сприяє посиленню принципу адресності соціальної підтримки тим людям, які дійсно мають певні економічні труднощі, але при цьому прагнуть відновлення трудової діяльності. Пріоритетним принципом соціального захисту є його адресність, тобто соціальна допомога має надаватися лише тим громадянам, які її точно потребують. Модель адресної соціальної допомоги спирається на такі принципи: точне визначення одержувача допомоги, надання диференційованої допомоги за видами послуг, розробка та реалізація спеціальних заходів щодо запобігання утриманству, якщо одержувач економічно активний [35, с. 17-24].

З метою реалізації принципу адресності в районі проводиться обстеження доходів та матеріального становища членів сім'ї, виявляються причини, через які дані люди потрапили до числа нужденних та підбираються

індивідуальні види послуг. Однією з результативних форм реалізації соціального захисту населення на регіональному рівні є розробка спеціальних програм соціального захисту виходячи з ситуації, що склалася, а також, використовуючи засоби масової інформації, випуск рекомендацій, консультацій фахівців з питань успішного виходу із важких обставин у даній життєвій ситуації. На регіональному рівні отримало розвиток такої технології соціального захисту як створення ресурсо-активізуючих та ресурсорозвивальних програм. Реалізація цих програм допомагає нужденним задовольнити свої потреби, отримуючи матеріальну допомогу, і навіть надає допомогу у працевлаштуванні безробітних працездатних громадян. Ресурсорозвиваючі технології сприяють підвищенню ступеня активності особистості, перетворенню її на активний ресурс. Вони спрямовані на підвищення загальноосвітнього та професійно-кваліфікаційного рівня кожного індивіда, посилення його трудової мотивації, оптимізації ресурсів людини для вирішення своєї проблеми. Здійснення цих програм здійснюється шляхом таких систем, як професійна освіта, внутрішньо-виробниче навчання, професійна орієнтація, яка враховує інтереси особистості та потенціал суспільства.

Ефективною формою системи соціального захисту є введення в практику роботи моделі «одне вікно». Реалізація цієї моделі сприяє покращенню механізму надання соціальної допомоги незаможним, а також дозволяє скоординувати процес надання різних видів допомоги нужденним, мати повну картину комплексного впливу на сім'ю соціальної допомоги, що пропонується державою та органами місцевого самоврядування [42]. Модель соціального захисту «одне вікно» дає можливість населенню звертатися за отриманням кількох допомог до однієї організації, проходячи співбесіду з одним фахівцем, заповнюючи одну форму заяви та надаючи один набір необхідних документів. Незважаючи на багато позитивних факторів у системі соціального захисту не вирішено такі проблеми: законодавство ще не має точного визначення соціального захисту населення, фактори зовнішнього

середовища, що змінюються, не завжди знаходять відображення в діяльності установ соціального захисту населення, не на належному рівні професійна компетентність фахівців у сфері соціального захисту, не сформовано чітких підходів до реформування наявної системи соціального захисту, остаточно не розроблено механізми реалізації принципу адресності та визначення громадян, які істинно потребують допомоги.

В даний час в системі соціального захисту населення створено мережу установ, визначено основні напрямки діяльності, види та форми, однак вирішити такі завдання: вирішити проблеми реформування соціального захисту, впровадження нових технологій роботи, впроваджувати в практику роботи органів управління комплексну модель соціального захисту населення, проводити постійно моніторинг якості життя населення та багато інших завдань. На закінчення слід сказати, що системою соціального захисту користується кожен громадянин країни.

Аналіз реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення дозволяє намітити низку напрямів удосконалення цього процесу. Вдосконалення системи надання послуг із призначення та надання виплат має включати розробку підходів, що враховують важливість соціальних виплат щодо одержувачів пільг. Це забезпечить такі переваги для програм соціальної підтримки незахищених верств населення: принцип адресності до діючих соціальних виплат; вивільнення додаткових коштів для нових програм підтримки та розвитку; додаткові виплати для тих категорій одержувачів, хто цього більше потребує.

Однак подібні підходи застосовні лише до певних соціальних пільг та виплат. Введення механізму обліку доходу одержувача у процесі призначення соціальної виплати та пільги, а також системи відстеження цього показника у реальному часі сприяє посиленню впливу існуючих соціальних програм та заходів. Як свідчить світова практика, розсіяність соціальних заходів підтримки знижує їх ефективність. Процес обліку соціально-економічного становища одержувача соціальних виплат та пільг, запровадження градацій

одержувачів залежно від доходу заявника дозволить опрацювати та впровадити для кожної категорії одержувачів соціальних виплат та пільг особливі, найбільш оптимальні для цієї групи заходи підтримки та компенсацій, розширити структуру грошових виплат матеріальними та іншими видами підтримки. Виникнення надлишкових, дублюючих, недоцільних послуг у соціальній сфері пов'язано з тим, що існуючий механізм виявлення соціально незахищених верств населення нині має спрощений характер: виділяються одні й самі категорії громадян, за своїм статусом які стосуються цієї групи (пенсіонери, інваліди, сім'ї з дітьми, багатодітні сім'ї та інші). Це призводить до того, що крім основної групи до соціально незахищених верств населення зараховується певна частка громадян, які мають середній рівень соціально-економічної забезпеченості. Понад те, одні й самі соціальні групи є об'єктом відразу кількох соціальних програм підтримки різних органів. Наприклад, на даний момент склалася ситуація, за якої пільги (виплати, субсидії) певним категоріям громадян при оплаті житлово-комунальних платежів призначаються та надаються різними підрозділами.

Повне виявлення недоцільних та дублюючих виплат можливе при створенні єдиної інформаційної бази даних про призначаються та надані на даний момент соціальні виплати та пільги по всіх органах місцевого самоврядування району. Аналіз теоретичних питань та практики районів показує, що з ефективної роботи установ районного рівня, особливо з надання послуг у сфері соціального захисту населення, необхідне вирішення наступних завдань: розробка механізму поетапного нарощування матеріально-технічної та фінансової бази установ для надання державних та муніципальних послуг; розробка єдиного спектра вимог щодо формування муніципального завдання щодо надання послуг у сфері соціального захисту населення та закріплення цих вимог на нормативно-правовому рівні; розгляд питання про виключення вимог, пов'язаних з необхідністю надання згоди на обробку даних персональних осіб, які не є заявниками, оскільки послуги у сфері соціального захисту населення передбачають надання персональних даних усіх членів

сім'ї, крім даних заявника; прискорення створення системи міжвідомчих запитів щодо надання відомостей з органів РАЦС, оскільки це ускладнює отримання певних послуг громадянами, які змушені звертатися до територіального органу РАЦС для отримання необхідних відомостей.

Окрім того, важливим завданням є зміна графіка роботи установ соціального захисту, які надають муніципальні послуги, увечері жителів сільській місцевості, т.к. встановлений графік роботи з надання державних та муніципальних послуг має передбачати можливість звернення за отриманням послуг увечері до 20.00, що не відповідає менталітету мешканців, які проживають у невеликих районних центрах та сільських населених пунктах. Усунення протиріччя, пов'язаного зі строками підготовки та направлення відповіді на міжвідомчий запит, який не повинен перевищувати 5 робочих днів з дня надходження цього запиту до органу чи організації, в яких знаходиться запитувана інформація. Однак через об'єктивні причини, пов'язані з відсутністю в деяких організацій та органів захищених каналів зв'язку, а також сервісів, міжвідомча взаємодія здійснюється через поштове відправлення, що затягує терміни доставки міжвідомчого запиту на два, три і більше тижнів, хоча самі терміни надання відповіді з боку органу чи організації у своїй не порушуються.

Чітке визначення системних правил взаємодії з метою ефективного вирішення завдань, пов'язаних зі зниженням адміністративних бар'єрів та підвищенням доступності державних послуг, та закріпленням цих правил у нормативно-правовому порядку, оскільки на даний момент взаємодія між різними органами влади та органами місцевого самоврядування регламентується переважно нормативними правовими актами та укладеними угодами галузевого характеру. Закріплення у нормативно-правовому порядку обов'язків органів влади, пов'язаних з організацією взаємодії з метою обміну інформацією (в т.ч. в електронному вигляді) з ініціативи сторони, яка надає державну або муніципальну послугу.

Створення законодавчої бази щодо регулювання питань міжвідомчої взаємодії у процесі надання державних та муніципальних послуг, а також удосконалення типових регламентів надання державних та муніципальних послуг та регламентів міжвідомчої електронної взаємодії. Уніфікація переліку державних та муніципальних послуг у сфері соціального захисту населення, типових стандартів якості надання державних та муніципальних послуг, а також підходи до розрахунків нормативів витрат на фінансування надання послуг. Методичне забезпечення діяльності установ щодо надання муніципальних послуг у сфері соціального захисту населення, у т.ч. розробка та вдосконалення типового статуту, типового регламенту діяльності, типових форм звітності їх діяльності та порядку подання цієї звітності, типових форм муніципального завдання тощо. Спрощення механізму доступу установ, які надають муніципальні послуги у сфері соціального захисту населення до регіональних електронних сервісів.

В рамках моніторингу повинні застосовуватися методи включеного спостереження та експертних оцінок ефективності діяльності установ соціального захисту населення, а також якості послуг, наданих громадянам, за допомогою проведення соціологічних опитувань населення цієї території щодо рівня задоволеності процесом та якістю надання відповідних послуг. Механізм обліку думки одержувачів послуг полягає у визначенні стану свідомості громадян та тенденцій його зміни стосовно діяльності органів та установ, які надають ці послуги. При вивченні якості надання державних послуг акцент на громадській думці є не менш важливим, ніж удосконалення і забезпечення дотримання стандартів і регламентів, оскільки процедури, що задаються ними, можуть бути незручними для громадян. Саме громадська думка здатна дати справжню оцінку якості муніципальних послуг у сфері соціального захисту, що сприяє збільшенню їхнього асортименту та налагодженню процесу їхнього надання. У практиці адміністративного управління актуальною є завдання, яка полягає в тому, щоб виявити задоволеність громадян якістю наданих їм державних послуг, тим більше, що

від цього чималою мірою залежить задоволеність життям в цілому. Вивчення процесу надання послуг мають більш виражену практичну спрямованість, ніж присвячені задоволеності сферами життєдіяльності, припускають опитування, як правило, лише споживачів послуг. Дослідження, присвячене оцінці якості послуг, може структуруватися залежно від етапу, у якому воно проводиться: до, у процесі чи після надання послуг. Найбільш повна картина вийде, якщо опитування проведено вже за підсумками діяльності, що оцінюється, проте в такому випадку результати здатні вплинути лише на майбутню практику.

Відповідно, дослідження на попередньому етапі або у процесі надання послуги вирішують свої завдання: по-перше, це оцінка рівня уявлень про послугу, що дозволяє скоригувати або параметри послуги, або самі ці уявлення, а по-друге, можливість виправлення ситуації на ходу. У практиці існує низка підходів до угруповання параметрів дослідження задоволеності послугами. В одній із популярних методик оцінки задоволеності послугами враховуються розбіжності між очікуваннями та реальністю. Питання групуються за п'ятьма позиціями: 1) надійність; 2) чуйність; 3) співучасть спеціаліста; 4) гарантованість результату; 5) гнучкість.

У наступному наборі параметрів середовищні фактори відокремлюються від технічних та соціальних: 1) відносини: якісні аспекти взаємодії («обміну») між службовцем та клієнтом (ввічливість персоналу, зрозумілість отриманої інформації, індивідуальний підхід та готовність персоналу допомогти); 2) техніко-організаційний аспект: способи надання послуги (зручність графіка роботи, дотримання терміну надання послуги, дотримання принципу конфіденційності особистих даних); 3) середовище: характеристика простору, у якому мав місце обмін (чіткість просторових орієнтирів, комфортність приміщень, управління чергою).

Параметри оцінки державних та муніципальних послуг згруповані за чотирма позиціями:

1. Якість інфраструктури процесу надання муніципальних послуг, тобто. задоволеність якістю обслуговування у процесі отримання послуги.

- задоволеність умовами перебування в установі;
- зручність графіка роботи з відвідувачами;
- задоволеність термінами очікування прийому (у черзі);
- наявність довідкової інформації на інформаційних стендах;
- можливість отримання консультацій;
- можливість отримання додаткових забезпечуючих та послуг (наприклад, ксерокопіювання, сканування, заповнення бланків документів тощо);
- територіальна та тимчасова доступність;
- фінансова прийнятність послуги, що надається;
- своєчасність виконання кожної адміністративної процедури;
- оптимальність загальної тривалості надання послуги.

2. Якість взаємодії із заявниками. Якість взаємодії із заявниками визначається наступним: ступінь використання у процесі надання послуги інформаційних технологій (наявність технологій «одного вікна», можливість отримання довідкової інформації телефоном та/або електронною поштою, через мережу Інтернет); можливість оскарження дії (бездіяльності) виконавця; здійснення реєстрації скарг та пропозицій у журналі реєстрації; своєчасність розгляду скарг (пропозицій) та доведення вмотивованого рішення щодо звернення до громадян; функціонування електронної системи управління чергою; задоволеність компетентністю працівників; рівень морального комфорту одержувачів послуги.

3. Якість внутрішніх процедур державних послуг визначається таким: виконання повного циклу адміністративних процедур; задоволеність трудомісткістю та тимчасовими витратами на збирання необхідного пакета документів; дотримання всіх нормативно встановлених процесуальних вимог; ступінь задоволеності порядком отримання; упорядкованість виконання функцій та повноважень, які покладено муніципальні установи.

4. Якість кінцевого результату оцінюється з урахуванням задоволеності змістом наданої послуги: відповідність надання послуги вимогам

нормативних документів; факт надання послуги у повному обсязі. У цілому нині можна сказати, що така методика, найбільше відповідає потребам суб'єкта управління у дослідженні оцінок якості державних та муніципальних послуг, оскільки в ній інтегровані оцінки створених умов (у тому числі матеріальних).

Таким чином, реалізація запропонованого проекту дозволяє зрештою підвищити ефективність роботи органів та установ соціального захисту населення. Створення працездатної системи відстеження проблемних моментів у роботі фахівців, які надають послуги, з одного боку, сприятиме підвищенню якості життя населення, а з іншого, забезпечить професійне та особистісне зростання кадрів муніципальної служби та працівників установ. Аналіз напрямів удосконалення системи надання послуг органами та установами соціального захисту населення дозволяє зробити такі висновки. Важливим напрямом є раціоналізація цього виду діяльності, передбачає послідовну реалізацію принципу адресності до діючих соціальних виплат, запровадження механізму обліку доходу одержувача у процесі призначення соціальних виплат, і навіть ліквідацію надлишкових, дублюючих, недоцільних послуг. Для ефективної роботи установ соціального захисту районного рівня необхідно вирішення таких завдань, як поетапне нарощування матеріально-технічної та фінансової бази, розробка єдиних вимог щодо формування муніципального завдання, прискорення створення системи міжвідомчих запитів. Удосконалення процесу надання послуг у сфері соціального захисту населення передбачає налагодження каналів зворотного зв'язку шляхом організації та проведення моніторингів цього виду діяльності. Врахування громадської думки дозволить підвищити комфортність надання послуг. З метою вдосконалення системи надання послуг, які надають органи та установи соціального захисту населення, в рамках дослідження може бути запропоновано проект «Механізм обліку думки одержувачів послуг у сфері соціального захисту населення», мета якого – запровадити комплексну оцінку

діяльності суб'єктів надання послуг у сфері соціального захисту населення, що ґрунтується на обліку громадської думки одержувачів даних послуг.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці прикладних аспектів щодо удосконалення управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації в Україні.

1. В процесі дослідження з'ясовано, що сутність поняття «соціальний захист» розглядається крізь призму різноманітних шляхів удосконалення системи соціального захисту на регіональному та національному рівнях. У дослідженнях розглядається економічна складова проблеми соціального захисту населення на рівні регіону, держави та світового господарства; з точки зору вдосконалення управлінських та організаційно-економічних механізмів, а також механізмів фінансового забезпечення цієї сфери; в межах окремих галузей економіки та груп населення; як окремі складові системи соціального захисту, наприклад пенсійна система, соціальна робота.

Соціальний захист – це комплекс заходів спрямованих на покращення соціального становища суспільства за рахунок впровадження різноманітних програм соціально-економічного, демографічного, правового характеру.

Визначено складові системи соціального захисту населення: соціальне забезпечення, соціальні послуги, соціальна допомога, державні соціальні гарантії. Виявлено, що більшість дослідників підтримують наступну класифікацію основних принципів соціального захисту: принцип суспільної доцільності, економічної ефективності, економічної справедливості, пріоритету державних інтересів, принцип економічної самостійності місцевих органів.

2. Встановлено, що основними складовими управління в соціальних організаціях є: інформаційні елементи; система планування в соціальній організації в цілому, системи планування в підрозділах, види планування графіків посад, управлінських рішень; персонал або людські ресурси; ресурси; час; зворотній зв'язок та система контролю.

3. Проведено аналіз зарубіжного досвіду управління соціальним захистом населення, в результаті чого, доведено, що соціальна політика нашої держави повинна бути спрямована на: підвищення добробуту населення; уникнення безробіття шляхом створення нових робочих місць; сприяння підготовці та перепідготовці спеціалістів; проведення якісної пенсійної реформи, недопущення встановлення справедливих пенсій залежно від стажу роботи та рівня мінімальної заробітної плати за відповідний період; надання адресної допомоги у грошовій та натуральній формі тим, хто її найбільше потребує; підтримка сім'ї, материнства та дитинства; надання належної медичної допомоги всім групам населення; надання субвенції з державного бюджету на поліпшення житлових умов населення; сприяння з боку держави у створенні дитячих будинків сімейного типу.

4. Підтверджено, що заходи щодо забезпечення належного соціального захисту громадян та підвищення якості публічних послуг на місцевому рівні включають: моніторинг та аналіз чисельності соціально незахищених верств суспільства, забезпечення їх соціального захисту на належному рівні та з належним фінансуванням; зменшення ієрархічної мережі бюджетних установ у наданні соціальних послуг, що дасть змогу значно економніше та ефективніше їх фінансувати, оскільки, з одного боку, збільшується кількість структур, на утримання яких витрачаються фінансові ресурси, а з іншого боку, отримувачі соціальних послуг матимуть прямий контакт із надавачами державних послуг; надання соціальних послуг на конкурентних засадах, підвищення якості надання соціальних послуг через ринкові механізми.

Слід підкреслити, що децентралізована модель реалізації соціального захисту є ефективнішою за централізовану, особливо в країнах із високим рівнем корупції та бюрократичних процедур, адже чим менше посередників у фінансуванні програм соціального захисту, тим менше посередників у фінансуванні соціального захисту. програми . тим менше грошей витрачається не в тому напрямку.

5. Обґрунтовано основні положення регіональної політики соціального захисту населення. До основних напрямів державної та регіональної політики соціального захисту населення пропонується віднести: створення державних та недержавних агенцій надання соціальних послуг; розробка критеріїв забезпечення адресності соціальних послуг; створення єдиної інформаційної бази осіб та сімей, яким надаються соціальні послуг в Україні; збільшення кількості різновидів форм надання соціальних послуг на основі активного залучення недержавного сектору; збільшення фінансування системи компенсації споживачам за соціальні послуги, яких вони не можуть отримати за місцем проживання; дотримання принципу громадського контролю за використанням державних коштів на соціальний захист.

6. Доведено, що вітчизняному стилю управління притаманний глобалізм, основними результатами якого є громіздкі та негнучкі системи, складність процесів і процедур, що в кінцевому результаті призводить до низьких, передчасних та неякісних результатів. Високоефективні соціальні організації характеризуються іншим стилем, який характеризується пошуком і застосуванням простих, доступних і, насамперед, мотивуючих і стимулюючих систем, які досягають оздоровчого ефекту.

Метою реформування системи соціальних служб соціального захисту населення має стати розширення ринку та підвищення якості соціальних послуг, що надаються, з метою забезпечення свободи вибору громадянами користування безоплатними або допоміжними соціальними послугами. Для цього необхідно:

- реформувати розвиток фінансування діяльності з надання соціальних послуг населенню з метою забезпечення ефективного доступу громадян до надання послуг;
- створення умов для участі як державних, так і неурядових організацій у наданні соціальних послуг;
- подальший розвиток мережі нестационарних закладів соціального обслуговування інвалідів та громадян похилого віку;

- комплексна інформатизація соціальної сфери, що дозволяє створити єдину систему збору, зберігання та надання інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. Київ : Юстініан, 2007. 288 с.
2. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи. К. : ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2013. 45 с.
3. Бабаєв В. М. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) : монографія. Харків: НТУ «ХПІ», 2006. 316 с.
4. Балакірєва О. М., Дмитрук Д. А. Основні пріоритети соціальної політики очима населення України. *Український соціум*. 2013. № 3 (46). С. 143–156.
5. Балтачєєва Н.А. Стратегія розвитку системи соціального захисту населення в Україні. *Економіка промисловості*. 2012. №1-2. С. 302-309.
6. Баранник Л. Б. Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення: теоретичний аспект. *Вісник ДДФА. Економічні науки*. 2014. № 1. С. 8–15.
7. Басенко О. Проблеми трудової реабілітації та соціального функціонування молодих людей з інтелектуальною недостатністю. *Соціальна політика і соціальна робота*. №3, 2011. С. 57-58.
8. Батченко Л. В., Деліні М. М. Формування системи соціального захисту України та її складових. *Проблеми підвищення ефективності управління інноваційними проектами та об'єктами інтелектуальної власності*: зб. наук. праць ДонДУУ. Донецьк, 2008. Т. 9, Вип. 98. С. 10-21.
9. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2018. № 1(26). С. 123–126.
10. Березовська-Чміль О.Б. Теоретико-методологічні основи дослідження соціального захисту. *Панорама політологічних студій*. 2016. Вип. 9. С. 153- 157.

11. Більцан А.О. Розвиток соціального захисту населення: історична довідка. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2013. № 2. С. 9-14.
12. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 36–39.
13. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посіб. К.: Знання, 2005.
14. Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. Успішна територіальна громада: будуємо разом. Харків: Фактор, 2018. 128 с.
15. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2010–2017 роки. URL: <https://www.ibser.org.ua/publications/monitoringcategories/richnyy4>. Бюджетний кодекс України: від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
16. Воротін В. Є. Напрямки, завдання та форми впливу держави на трансформаційні економічні процеси в умовах глобалізації. *Вісник УАДУ*. 2001. № 3. С. 98–103.
17. Глазко Н. Д. Соціальний захист та соціальне забезпечення населення в Україні та механізм його регулювання. *Економічний простір*. 2013. № 69. С. 63-73.
18. Грушко В. І. Пенсійна система України : навч. посіб. К., 2016.
19. Давидюк О.О. Світовий досвід фінансування соціальних виплат. URL: <http://www.cpsr.org.ua>.
20. Денисенко Т. М. Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 33. С. 96-103.
21. Дерещ В., Тимощук В. Адмінпослуги соціального характеру: переваги держави чи місцевого самоврядування? URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13351>
22. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

23. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М.Крупка, З. Залога /за ред. д-ра екон. наук., акад. НАН Вищої школи України І. Р. Михасюка]. Львів :Українські технології, 2017. 640 с.

24. Деліні М. М. Напрямки удосконалення регіонального механізму соціального захисту населення України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.4. С. 192-197.

25. Калюжна Н. М. Розвиток національного законодавства у сфері державного управління соціальним захистом в аспекті європейської інтеграції. *Наукові праці МАУП*. 2012. Вип. 4. С. 94-99.

26. Коваленко О. М. Соціальний захист як елемент соціальних стандартів в категоріях соціальної. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 303-309.

27. Коваль О. Досвід соціального захисту та роль організацій в Польщі. URL: <http://lawngo.net/?itemid=523>.

28. Колосовська І. І. Особливості функціонування національних систем соціального захисту: європейська практика. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 39. С. 145-151.

29. Кравченко М. В. Розробка моделей організації управління соціальним захистом населення: національний та зарубіжний досвід: навч. посіб. / М.В. Кравченко, О. М. Петроє; за заг. ред. М. В. Пітцика. К. : Асоц. міст України та громад, 2017. Кн. 19. 250 с.

30. Красніцька Г., Чернищук Н. Історичний розвиток соціального захисту населення в Україні. *Гілея: науковий вісник*. 2018. № 73. С. 47-49.

31. Кузьменко С. Г. Аналіз сучасних форм соціального захисту населення. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 419-426.

32. Кузьменко С. Г. Соціальний захист населення як складова соціального управління: системний підхід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2. С. 119-125.

33. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: навч. посібник / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2013. 552с.

34. Лібанова Е. Бідність в Україні: визначення, критерії та показники. *Україна: аспекти праці*. 2001. № 6.
35. Любецька М.М. Аналіз зарубіжного досвіду надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 19. С. 109-116.
36. Людський розвиток в Україні. Оцінка та прогноз рівня життя населення. Кол. моногр. За ред. Е.М. Лібанової. НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. Київ, 2019. 270 с.
37. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні. Моногр. Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 244 с.
38. Макарова О.В. Соціальні програми в Україні: проблеми реалізації та шляхи реформування. *Демографія та соціальна економіка*. 2004. № 1-2. С. 59- 66.
39. Мальований М. І. Теоретико–методичні підходи до визначення поняття «соціальний захист». *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 3. С. 191-198.
40. Мащенко М. А., Пивавар І. В. Державне регулювання соціального захисту населення. *Інноваційна економіка*. 2017. № 2. С. 177-182.
41. Михальченко Г. Г., Грищенко Ю. О. Теоретичні аспекти системи соціального захисту як складової розвитку населення України. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2015. № 44. С. 98-107.
42. Насібова О. В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 35–40.
43. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення: Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.01.2016р. № 26. URL: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/>

publish/article?art_id=186223&cat_id= 186195

44. Про місцеве самоврядування: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997р. (із подальшими змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

45. Про місцеві державні адміністрації: Закон України № 586-XIV від 09.04.1999р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

46. Про органи самоорганізації населення: Закон України № 2625-III від 11.07.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

47. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку: Закон України № 3721-XII від 16.12.1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>

48. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України № 2961-IV від 06.10.2005р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>

49. Про соціальні послуги. Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

50. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України № 2558-III від 21.06.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2558-III>

51. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України № 3551-XII від 22.10.1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/ed20170305>

52. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>

53. Рошканюк В.М. Визначення поняття «соціальний захист» в теорії права соціального забезпечення. *Форум права*. 2017. № 3. С. 626-630.

54. Ругляк Т.М. Міжнародні акти як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. Вип. 37. С. 120-125.

55. Руженський М.М. Соціальний захист зайнятого населення: стан та шляхи поліпшення. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 1. С. 16-19.

56. Сахарук О. П. Підвищення ролі органів місцевого самоврядування в

наданні соціальних послуг членам територіальної громади. *Державне управління: теорія і практика*. 2012. № 1. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SOPCTG.pdf>

57. Севрюков Д. Розвиток соціальної держави у Бельгії. URL: www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_2/4.pdf.

58. Система соціального захисту населення у Франції URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

59. Скуратівський В. А., Палій О. М. Основи соціальної політики: навч. посіб. К.: МАУП, 2002. 200 с.

60. Собченко В.В. Наукові засади реформування управління соціальним захистом населення в сучасних умовах. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 54-63.

61. Соціальний захист населення в Німеччині. URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

62. Соціальний захист населення: досвід Японії. URL: <http://www.pilga.in.ua>

63. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети України. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України"; наук. редактор В.С.Кравців. Львів. 2018. 157с.

64. Тимчишена Н.Д. Шляхи вдосконалення фінансового механізму державного управління у сфері соціального захисту. *Державне будівництво*. 2012. № 1.

65. Тищенко О.В. Досвід соціального забезпечення населення в провідних країнах Європейського союзу. URL: www.lj.kherson.ua/2015/pravo02/part_2/17.pdf.

66. Ткаліч І.О. Сутність та зміст соціального захисту населення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3. С. 121- 123.

67. Устинов С.О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і*

практика. 2017. № 2. С. 90-95.

68. Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. №2. С.34-45.

69. Фоменко Г.Г. Механізм управління витратами на соціальний захист працівників підприємств. *Вісник Донецького університету економіки та права*. 2012. № 2. С. 171-177.

70. Халецька А.А. Методологічні передумови формування політики соціального захисту населення. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління*. 2017. № 1. С. 75-80.

71. Храпко І. Є. Мережа установ соціального захисту населення України. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. № 1. 66. Центр соціально-економічних досліджень: пілотний проект соціальної допомоги. URL: <http://www.caseukraine.com.ua>.

72. Шаманська Н. Соціальний захист населення в контексті надання соціальних допомог: сучасний стан і пріоритети. *Галицький економічний вісник*. 2017. № 2. С. 43-49.

73. Шумило М. М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С. 243-249.

74. Шумна Л. П. Щодо можливості обмеження права на соціальні послуги як складової соціального захисту населення України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2017. № 25. С. 581-588.

75. Ягода А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2000. 212 с.

76. Ярова Л. В. Французький та британський досвід систем соціального захисту. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія*. 2018. Т. 175, Вип. 163. С. 118-121.

77. Smart Locations of the Future 2019/20 Winners. URL: file:///C:/Users/Acer/Downloads/fDi%20Smart%20Locations%20of%20the%20Future%202019_20.pdf

Виконав: студент
магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та _____Сергій ДАНІЛКОВИЧ
адміністрування денної
форми навчання

Науковий керівник:
доцентка кафедри публічного
управління та _____Леся ОМЕЛЬЧУК
адміністрування, к.е.н.

**Робота допущена до
захисту:**
завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор _____Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ